

„Slovensko vseučilišče.“

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA

LETNIK XV. - ŠT. 5.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC 20 EGA TER
STANE CELOLETNA NAROČNINA K 4.—,
:: ZA DIJAKE K 2.— ::

KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI

Vsebina:

	Stran
Slovensko vseučilišče. (F. Fr. Stelè.)	81
Anarhija na avstrijskih nemških vseučiliščih. (Iur. Mark Natlačen.)	86
Problem malega naroda. (Cand. iur. Andrej Veble.)	91
Naše vseučilišče. (Dr. Krek.)	93
Slovensko vseučilišče in bogoslovna fakulteta (Dr. A. Ušehčnik.)	94
Bogoslovec in vseučilišče. (Fr. Trdan.)	97
Vseučilišče in ženska mladina. (M. B.)	99
O stališču Poljakov in poljskega akademičnega dijaštva do slovenskega vseučiliškega vprašanja. (Josip Stuller, Krakov.)	102
Poljske visoke šole in Slovenci. (Dr. Leop. Lénard.)	106
Radikalci vsj na krov! (J. P.)	108
„Slovenska dijaška zveza“ na delu za slovensko vseučilišče	110
Shod za vseučilišče na Dunaju dne 27. januarja 1909	110
Najmanjša vseučilišča na svetu	112

Na platnicah:

Shod združenega slov. dijaštva za slovensko vseučilišče. — Takí so! — Listnica uredništva.

**Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Frančiškanske ulice,
— Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, IV., 24. — Slovensko
katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Leechgasse 30.
Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien) XVIII.
::: Schulgasse 30. III./19. :::**

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran. ali po nakaznici
upravnistvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katol. tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Shod združenega slovenskega dijaštva za slovensko vseučilišče se je vršil dne 10. januarja v veliki »Unionovi« dvorani v Ljubljani. Bila je to pač ena najlepših manifestacij slovenskega naroda za najvišji kulturni zavod in sijajen protest proti neznosnim razmeram na avstrijskih nemških vseučiliščih. Tri tisoč ljudi iz vseh slojev se je udeležilo tega shoda in mnogo jih je moralo oditi, ker niso našli več prostora.

Shod je otvoril tov. phil. Modic (S. D. Z.), ki je po običajnem pozdravu razložil pomen in namen shodu, nakar je bilo izvoljeno predsedstvo iz vseh treh dijaških struj.

Prvi se oglašil k besedi dež. odbornik profesor Jarc, ki zagotavlja dijaštvo v boju za slovensko vseučilišče najkrepkejše podpore S. L. S. in »Slovenskega središča«, ki ne odneha prej v tem boju, dokler ne zmaga. Kot demokratična stranka hoče zanesti zanimanje za naše vseučiliško vprašanje v zadnjo gorsko vas in ko bo vse naše ljudstvo zahtevalo vseučilišče, bo tudi zmaga gotova.

Vsebinsko prvega referata: Anarhija na avstrijskih nemških vseučiliščih (tovariš iur. Natlačen) prinašamo na drugem mestu. Pri drugi točki: Slovensko vseučiliško vprašanje in slovenske vseučiliške zahteve je podal g. med. Černič zgodovino slovenskega vseučilišča oziroma boja zanj, dokazal s statistiko upravičenost Slovencev do lastnega vseučilišča in tudi pokazal, kaj je glavna zapreka, da nam vlada ne dá vseučilišča: manjka ji volje.

Oglasil se je k besedi še dež. odbornik dr. Tavčar, ki je poudarjal, da zahteva pravičnost, da nam dá vlada vseučilišče, in pa ker hočemo v vsakem oziru napredovati. Danes pa so na Dunaju in v Gradcu take razmere, da mora dijak posuroveti. Da se nam na tujih univerzah sinovi ne poživinijo, zahtevamo svoje vseučilišče v Ljubljani.

Nato so se sprejele resolucije:

Slovinci, zbrani na javnem ljudskem shodu v Ljubljani, dne 10. prosinca 1909:

1. najodločneje protestirajo proti terorističnemu početju nemškega nacionalnega dijaštva na avstrijskih nemških vseučiliščih in proti pristranskemu postopanju akademičnih oblasti ter pozivljajo vlado, naj skrbi za to, da se zakonito zjamčena enakopravnost na vseučiliščih istinito izvaja;

2. najodločneje zahtevajo od visoke c. kr. vlade, da predloži državnemu zboru predlogo za takojšnje ustanovitev pravne fakultete v Ljubljani. Nadalje zahtevajo kot provizorij popolnega slovenskega vseučilišča v Ljubljani takojšnje ustanovitev drž. štipendij za slovenske docente in priznanje izpitov na zagrebškem vseučilišču;

3. protestirajo proti ustanovitvi italijanske pravne fakultete v Trstu. Sicer priznavajo Italijanom pravico do lastne fakultete, ne morejo pa privoliti, da bi bil sedež fakultete Trst, mesto na izključno slovenskem ozemlju. To bi bila neopravičena protekcija Italijanov, ki bi škodovala slovenskim narodnim interesom in poostriala narodnostni boj na avstrijskem jugu do skrajnosti;

4. z ogorčenjem protestirajo proti Slovence izzivajočemu razglasu rektorja dunajskega vseučilišča dr. Exnerja in zahtevajo od vlade, da dá zadoščenje za nečuvstvo žalitev slovenskega naroda;

5. odobravajo odločni nastop »Narodne zveze« in pozivljajo jugoslovanske poslance, da vztrajajo na tem stališču, dokler ne pribore popolne zmage upravičenim slovenskim zahtevam. Izjavljajo se solidarne z univerzitetnimi težnjami Čehov in Rusinov in žele, da slovanski poslanci podpirajo naše vseučiliške težnje.

Sprejete so bile te resolucije soglasno in z velikim navdušenjem, kakor je tudi govore spremljalo občinstvo z zanimanjem in navdušeno pritrjevalo govornikom. Med petjem »Hej Slovani«, ki je zadonela hkoncu po dvorani iz 3000 grl, se je občinstvo mirno razšlo.

Taki so!

Vkljub žalostnim izkušnjam, ki jih imamo gledé skupnega delovanja z naprednim dijaštvom (glej članek: »Nekaj nesložnih misli« in pojasnila k temu v oddelku: »Visokošolsko dijaštvo«, »Zora« XV. 2.), se je »Danica« po zanesljivem nastopu graškega rektorja odločila za skupno delo z narodno radikalnim in libe-

ralnim dijaštvom na Dunaju. Sad tega skupnega postopanja je bil shod na Dunaju dne 4. decembra 1908, shod v Ljubljani dne 7. januarja 1909 in zopet na Dunaju dne 27. januarja 1909. Med tem časom se je ustanovil tudi stalni vseučiliški odsek dijaštva vseh struj na Dunaju, čegar voditelj je bil gospod Mirko Črnič. Vender pa je bilo temu odseku dano prav kratko življenje.

Že v Ljubljani so naši zastopniki najodločneje zahtevali kot pogoj sodelovanja pri shodu, da se omeni v resoluciji tudi bogoslovna fakulteta. Z ozirom na to, da je zastopnik »Slovenije« izjavil, da tudi oni zahtevajo popolno vseučilišče, k popolnemu vseučilišču pa da spada za enkrat še tudi bogoslovna fakulteta, so naši zastopniki umaknili svoj predlog, niso se pa s tem najmanj odrekli pravici tudi za naprej staviti kot pogoj skupnega delovanja bogoslovsko fakulteto.

En dan pred shodom, dne 27. januarja sta zastopnika »Danice« postavila izrecno zahtevo, da se shod zavzame tudi za bogoslovsko, ne samo za pravniško fakulteto, od tega da je odvisno njihovo sodelovanje v skupnem odseku.

Z ozirom na to, da zastopnika narod, radik, in liberalnega dijaštva nista mogla več stopiti v dotiko s svojimi tovariši glede tega, se je sklenilo, da na skupnem shodu ta točka ne pride v razgovor, pač pa se mora odsek precej po shodu izraziti o stališču do nje.

Od takrat se odsek sploh ni več sešel, ampak nekega lepega dne je dobila »Danica« samo sledeče pismo:

»Dunaj, dne 31. januarja 1909. — Slavno društvo! — Društvo »Sava« je sklenilo, da nastopi solidarno s »Slovenijo« v sporni zadevi glede bogoslovne fakultete. Vsaj tako se mi privatno poroča.«

»Slovenija« pa je na včerajšnjem izrednem občnem zboru sklenila sledeče:

»Zahteva po bogoslovni fakulteti nasprotuje njenim principom. Vendar pa ne bo nastopila pri skupnih nastopih proti nji in pričakuje, da tudi Vi opustite namero, pri skupnih nastopih jo zahtevati.

Prosim, blagovolite mi naznaniti svoje mnenje in svoje nadaljne korake v kratkem, ker je od Vašega sklepa odvisna tudi nadaljna usoda vseučiliščne brošure, kakor tudi vseučiliškega odbora dunajskega dijaštva.

Z velespoštovanjem Mirko Črnič, predsednik vseučiliškega odbora dun. dijaštva.«

»Danica« je na to odgovorila s pismom, že znanim iz »Slov. Naroda«, ki ga podajamo tu:

»Z ozirom na cenjeno pismo, z dne 31. januarja 1909, si dovoljujeva podpisana izjavljati sledeče:

»Dosledni svojim načelom se bomo vedno in povsod borili tudi za teološko fakulteto. Upoštevaše Vaše in svoje stališče smatramo skupno delo v domovini in na Dunaju za nemogoče.

Janko Šiška.

Ivan Mazovec.

Kot zastopnika slov. kat. akad. dr. »Danice« v vseuč. odseku slov. akad. dijaštva na Dunaju.«

»Slovenski Narod«, ali bolje radikalno dijaštvo nam je posvetilo uvodnik v »Sl. N.«, mi se pa o celi zadevi ne mislimo dosti prerekati, ker mislimo, da je iz tega, kar smo podali, vsakemu dovolj jasno, kako sta postavila zastopnika »Danice«, naprednemu dijaštvu nož na prsi, zahtevajoč od nas, da v resolucijah izrecno zahtevamo tudi bogoslovno fakulteto.

Ta »izrecno« Vas torej toliko boli! Ko pomislim to, kar je Vaš zastopnik izjavil v Ljubljani, glede popolne univerze in pa ta »izrecno«, mi prihaja nehoté na misel mož, ki si je nabasal prsti z lastnega polja v črevlje, potem pa po krivem prisegel, misleč, da je s tem zadostil lastni vesti in delal pravično.

Glej, narod, taki so, in takim ljudem je »izročena« usoda Tvoje najvišje kulturne zahteve!

Frst.

Listnica uredništva. G. Domen Otilijev: Hvala! Prejel. Priobčim v majevi številki. — Ta številka je radi obilega aktualnega gradiva precej večja, kakor sicer; to pa pritrhamo v marčevi številki.

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA

5. ZVEZEK

F. Fr. Stelè:

Slovensko vseučilišče.

Pričujočo številko »Zore« smo posvetili našemu vseučiliškemu vprašanju, da naglasimo s tem važnost tega vprašanja, a še bolj za to, da podamo slovenski javnosti nekaj tozadevne snovi, in bo tudi sama začela premišljevat in čutiti resnost in nujnost tega vprašanja. Sedaj je čas, da razmišljamo, ko bo prišel pa čas dela, in bo želja postala dejstvo, bo treba nastopiti z delom, in kako bomo delali, če ne bomo pripravljeni.

Lahko bi bili označili samo svoje zahteve, dokazovali samo resnično potrebo slovenskega vseučilišča, a nismo hoteli ostati pri tem; segli smo toliko dalje, da smo podali sploh naše stališče do vseučiliškega vprašanja.

Kaj zahtevamo?

Vlada naj nam zagotovi popolno vseučilišče v Ljubljani, obenem pa ustanovi t a k o j bogoslovsko in pravno fakulteto v Ljubljani. Ustanovi naj stipendije za slovenske docente in prizna izpite na zagrebškem vseučilišču tudi za totransko državno polovico. V kolikor to zadnje ovira nepopolnost zagrebške pravne fakultete, naj jo izpopolni.

Rekel sem zgoraj: »bogoslovsko in pravno«; naj nikogar ne moti, če dosedaj ni čital tega stavka popolnoma tako v resolucijah slovenskega dijaštva, sklenjenih na raznih shodih.

Slovenski narod je skozi in skozi katoliški, to je že tolikrat tudi dejansko pokazal, da tu ne more biti nobenega dvoma. Vseučilišče naj bo ognjišče narodne kulture. Če hoče biti narodna, je naravno, da mora zidati na to, kar je bistveno naše. Bistveno slovensko pa je v prvi vrsti naše globoko katoliško versko prepričanje. Brez tega si našega naroda ne moremo misliti. Toliko narodov si je že vstvarilo svojo kulturo na katoliški podlagi, dà, v svojih počelih je vsa sedanja kultura izšla od katoliškega nauka. Katoliški nauk je nadnaravnega izvora in je dán človeštvu za to, da ga reši iz suženjstva naravi in svetu; svetni element v nas pa nas tišči tako k tlom, da ne moremo spoznati moči in resničnosti tega nauka, in odtod toliko zmote in nesreče na svetu, toliko gorjá in boja.

Narod sam kot tak ni izprijen, tam pa, kjer se izpridi tudi narod, pozvanjajo že zadnjikrat zvonovi njegovi življenjski moči. Izprijena pa je inteligenca, ki se noč in dan trudi, da si pridobi za drag denar bogastva zmot, inteligenca, ki se na ta način raznarodi, odtuji narodu, preskoči v mednarodni tabor. Odtuji se narodu in postane mednarodna, pravim, ker so ideje, ki se jih oprime, mednarodne, narodu absolutno tuje. Zato tak propad med narodom in njegovo inteligenco. Narod globoko veren, vse tolažbe išoč v verstvu, inteligenca trdeča, da k svoji sreči verstva ne potrebuje, torej tudi nauka o verstvu ne; zato: le proč z bogoslovsko fakulteto. Toda inteligenca kljub temu trdi, da hoče narodno vseučilišče, ker kakšen pomen bi imelo sicer. Če je narodno, mora narod kaj imeti od njega, a kaj bo narodu moglo koristiti, če bo stalo na narodu tujem stališču. Razširjalo bo mej narod »prosveto« in podiralo to, kar je do sedaj najtrdnije vkoreninjeno v narodu — katolicizem. »S katolicizmom naš narod stoji in pade«, so že neštetokrat povdarjali misleči možje. Tako pa hoče narodna inteligenca odstraniti tisto podlago, ki sama na nji stoji in se ž njo sama izloči iz naroda. Kakor bi bila s kurjo slepoto vdarijena!

Prihaja mi na misel zgodba o možu, ki je stal na veji in si jo sekal izpod nog. Prišel je mimo potnik pa mu dejal: »Ja, kaj pa misliš; če boš stal na veji, ki jo sekaš, bosta padla ti in sekira z vejo vred na tla.« Mož ni verjel in sekal dalje. Kakor je prerokoval popotnik, se je zgodilo. Tedaj pa se je mož pobral, tekkel za popotnikom in mu dejal: »Res je, kar si rekel. Vidim, da si pameten človek in vse veš, povej mi še, kedaj bom umrl.« — »Kadar zakolješ doma petelina«, se je glasil odgovor, in popotnik je odšel dalje. Mož pa je šel domov in si mislil: »No, to bom še lahko dolgo živel.« Zgodilo pa se je, da je petelin poginil. Mož se je spomnil tujčevih besed, legel na vrtu v travo in se ni ganil, češ: Saj sem mrtev!

Tako se mi zdi naša inteligenca: Kjer se ji nudi življenje — resnica — ga zavrača, ter ga raje »išče« drugod in stoka, da je človeški duh nezmožen priti do resnice. Kar si do sedaj še niso privoščili drugi kulturni narodi, to si hoče privoščiti ona: emancipirati se od verskega vprašanja. Zato: proč z bogoslovno fakulteto!

Mi pa hočemo res narodno vseučilišče, središče slovenske narodne kulture, ki bo naprej razvijalo vse, kar je naš narod kedaj dobrega in lepega zamislil, ki ne bo podiralo tega, kar obstoja, ampak izpopolnjevalo.

Bogoslovna fakulteta pa bi morala biti tudi znak hvaležnosti do tistega sloja, ki je dosedaj največ storil za narodno probuditev. To bi bilo lepo: Sedaj, ko se za druge sloje odpró novi studenci znanstvene izobrazbe in napredka, naj bi bil izključen ravno tisti sloj, ki se je tudi na znanstvenem polju kazal vedno najmarljivejšega delavca.

Reklo bi se pa to tudi zametavati velik kapital, iz katerega bi narod lahko dobil lepe obresti, če bi ga znali prav obračati. Znano je, — tega

pač ne bo menda nihče tajil — da je ravno v duhovskem stanu povprečno največ ljudi, ki se pečajo razen svojih stanovskih, tudi z drugimi vprašanji. Dà, skoro bi si upal reči: več, kakor v vseh drugih stanovih skupaj; vsaj temeljitejšo izobrazbo v kaki reči, ki leži izven lastnega delokroga, je težko dobiti. Pa je tudi naravno tako. Duhovnik je sam, ni mu treba skrbeti za družino, marsikaj si mora odreči, pri tem ga pa vsa njegova vzgoja navaja na resno, vstrajno delo. Ako mu daje njegov stan dosti prostega časa, ga ne izpolnjuje v prvi vrsti z zabavami, ampak z delom izven svojega kroga. Naša zgodovina in naš jezik sta še tako malo raziskana, kakor malo kje. In ravno pri tem, kar se je tu storilo že dosedaj, so duhovniki toliko storili, pokazali in še kažejo toliko marljivosti, da mora biti silno slep, ki jih hoče odrivati od višje izobrazbe. Jaz sem prepričan, da bo naša univerza ravno po duhovnikih tudi za izobrazbo naroda storila lahko več, kakor po vseh drugih fakultetah. Slovenskega vseučilišča si brez bogoslovne fakultete sploh ne morem misliti!

Zakaj zahtevamo svoje vseučilišče?

Na to vprašanje pač dobite v ti številki neštetokrat odgovor, zato tu ne bom vsega tega ponavljal. Želim le, da bi se kmalu ves narod zavedal potrebe vseučilišča tako živo, kakor se je zavedamo mi dijaki, ki potrebo celo občutimo.

Kaj pa bomo dobili z vseučiliščem?

Ozreti se hočem nakratko na kulturni in gospodarski pomen lastne univerze.

Ako dobimo lastno vseučilišče, se ne bo izgubilo toliko nadarjenih dijakov že po končani srednji šoli, ker ali nimajo poguma, da bi se na slepo srečo podajali v tujino, v bogoslovnico jih pa tudi ne vleče, in začnejo neskončno romanje od pisarne do pisarne, ali ostanejo celo domá, kjer sploh niso za nobeno rabo. Če pa ima ta ali oni toliko poguma, da gre za srečo, ki mu je bila še vedno sovražna, se jih nekaj res prebije, a še več jih vsled revščine izgubi zdravje in je njihov delež zgodnja smrt.

Vse te bi lahko rešilo domače vseučilišče, ker bi doma lažje dobili kake podpore in bi se, čeprav tudi doma s težavo, nazadnje venderle prebili do kruha. Študiralo bi jih tako lahko več, kakor jih študira sedaj in z manjšimi sredstvi.

Eno dobro bi pa bilo tudi, da bi ostal potem doma ves tisti denar, ki ga sedaj nesemo tujcem zaslužit, tujcem, ki nas zato še prezirajo. Svota nikakor ni tako majhna, kakor bi kdo utegnil misliti. Premislimo malo! Povprečno lahko računamo, da je vsak vseučiliščnik letno izven domovine 10 mesecev in tako skozi 4 leta. (Seveda: nekateri so sploh celo leto, drugi veliko manj, eni študirajo štiri, drugi pa šest let, in tako bo 10 mesecev in to skozi 4 leta nekako srednje, ki pride na vsakega!) Na posameznega dijaka pride ta čas okroglo 120 K mesečnih stroškov. Računam tu: stanovanje, hrano, gostilno in kavarno, pri tem pa tudi šolnino, takse pri skušnjah, in obleko, ki jo tudi skoro vsi kupujemo v

tujem mestu, pri tujih tvrdkah. Seveda v resnici je ta znesek dejansko, pri posamezniku, ki je stalno v vseučiliškem mestu, dosti višji. Ako pa upoštevamo vse dijake, tudi tiste, ki so večinoma doma, pride povprečno na vsakega 120 K. V 10 mesecih se pravi to že 1200 K in v štirih letih stane vsak slovenski dijak svojo domovino povprečno 4800 K. Ako premislimo, da študira sedaj na vseučiliših letno okroglo 600 slovenskih dijakov, pusté ti tujcem vsako leto okroglo 720.000 K. Ta denar pa bi ostal v domačih rokah, če bi se ustanovilo lastno vseučilišče.

Toda vse bi bilo še dobro, če bi se tudi res vsi ti vrnili nazaj v domovino in ji z svojim delom povrnili velike žrtve. Koliko jih pokvari veliko mesto in jih betežne in bolne vrne domovini v nadlogo, ako ji jih sploh še vrne žive! Koliko pa se jih poleg tega še odtuji rodnemu jeziku in so za lastni narod izgubljeni, če prav kaj dosežejo. Pa še eno je, česar ne smemo prezreti: koliko se jih oženi s tujkami in so njihovi otroci narodno izgubljeni, če je bil prav oče še zaveden Slovenec; otroke je žrtvoval na ljubo materi. To so žalostna dejstva, ki jih more odstraniti samo lastno vseučilišče.

In ako se že ne odtujijo ravno popolnoma, koliko jih postane vendar v velikem tujem mestu med tujim ljudstvom mlačnih narodnjakov. Vzrok je, ker tu ne čitajo slovensko, ne vadijo se v slovenski pisavi, zaostanejo za razvojem svojega naroda v teku študij za 5 do 10 let, ko se pa vrnejo v domovino, — če se sploh vrnejo — niso zmožni napisati najmanjšega slovenskega spisa pravilno in k večjemu še prezirljivo opazujejo »malenkostne« domače razmere, če tudi zato niso previsoki. Zdravilo proti ti rani je zopet in edino: narodno vseučilišče, kamor se zatekajo vsi izobraženi elementi črpat navdušenja in izobrazbe za uspešno narodno delo.

Ni pa tudi najmanj važno to, da bodo dijaki znanprej ostali doma. Sedaj je dijak, izvzemši par mesecev v letu, skoro popolnoma izgubljen za delo med narodom. Ako bo pa ostal doma, se ga bo pri vsaki priliki lahko povabilo na ta ali oni način pri narodnem izobraževalnem in socialnem delu.

Pa tudi za dijaka samega bo to največjega pomena. Domá je le domá! Tu se mu bo nudilo dosti prilike, da se socialno vzgoji in izobrazí. V tujem mestu smo od življenja obdajajočega nas naroda ljudi skoro popolnoma ločeni; živimo življenje samotarjev, dijaki sami med seboj. Doma pa mu bo odprta pot v družine, kar ni malega pomena in odprta mu bo pot vselej in povsod do socialnih ustanov, ki jih bo lahko temeljito preštudiral, zraven se pa tudi praktično izobrazil, in ravno tega zadnjega v tujem mestu posebno pogrešamo. Narod bo pa dobil tako v vseh stanih splošno več prijateljev, ki bodo vestno in z razumevanjem sledili njegovemu razvoju. Obzorje dijakovo bo ostalo v nekem oziru res precej ožje, kakor če bi študiral v tujem mestu, na drugi strani pa bo za delo med narodom veliko bolj poraben kakor do sedaj, pa tudi število delavcev bo večje.

Do sedaj sem govoril bolj o dobrih vplivih lastnega vseučilišča na dijaštvo samo, poglejmo pa še sedaj, kaj bo vseučilišče pomenilo celemu narodu.

Vseučilišče bo, ali vsaj moralo bi biti zakladnica izobrazbe za cel narod. Delavnica bo, kjer bodo domače sile preiskovale domač jezik, domačo zgodovino itd. in na ta način ustvarile slovensko znanost. To bo pa mogočno uplivalo na našo samozavest, ker bomo tako uvideli, koliko sami premoremo.

Narodno vseučilišče bo tudi mogočno vplivalo na razvoj jezika. Tu se bodo predavale in raziskavale reči, o katerih se je v slovenščini še jako malo ali nič pisalo in za katere nam sploh še manjka izrazov, terminologije. Z narodnim vseučiliščem bodo te terminologije postale potrebne, treba jih bo sestaviti in to bo velik moment v razvoju našega jezika.

Razvilo se bo pa tudi z novo, mogočno silo leposlovje. Prvič, ker bo z narodnim vseučiliščem samoobsebi prišlo, da se bo več in temeljitejše pisalo, drugič pa bodo znanstveno izobraženi kritiki in slovstveni zgodovinarji, ki bodo delovali na vseučilišču, vse drugače lahko vplivali tudi na leposlovje, kakor sedaj naše časopisje. Slovstveno izobraženi kritiki so bili in so še sedaj pri nas bele vrane. Kar jim pa manjka, s tem vsekakor ne morejo ugodno vplivati na naše slovstvo.

Z vseučiliščem pa se bo tudi splošna kultura slovenskega naroda neprimerno povzdignila. Prvič bodo vseučiliški profesorji morali skrbeti za populariziranje znanosti s sistematičnimi predavanji za delavstvo in ljudstvo, drugič bodo pa tudi dijaki v tem oziru lahko veliko več storili, kakor so dosedaj.

Misel medsebojnega spoznavanja se slovanskih narodov mogočno odmeva na jugu, severu in vzhodu. Vsi smo prepričani o tem, da se moramo Slovani поближе spoznati, le vprašanje je, kako naj se to izvede. Prepričan sem, da bo ravno narodno vseučilišče veliko pripomoglo do tega, da nas bodo drugi slovanski bratje bližje spoznali, na drugi strani pa bo gotovo pritegnilo tega ali onega Hrvata, Srba, Čeha, Poljaka ali Rusina za kako polletje v Ljubljano. Ako se prizna enkrat že tudi izpite in študije na zagrebškem vseučilišču za to stran, bo to izvanredno velikega pomena, ker bo imel slovanski dijak v Avstriji prav veliko izbiro glede slovanskih visokih šol in se bo lahko temeljito izobrazil v raznih slovanskih vprašanjih.

Kajne: Govorimo o vseučilišču, kakor bi ga že imeli, toda je prav, da mislimo tudi malo naprej. Nihče nam ga ne more zagotoviti (vlada ga noče!), in tako ga lahko dobimo enkrat kar čez noč ali pa bodo zopet pretekla leta, predno ga bomo le dobili. Da ga s časom moramo dobiti, o tem smo prepričani. Zato pa je treba vstrajnega dela ne le poslancev in dijaštva, ampak treba je podpore celega naroda! Dolžnost vsakega nadarjenega dijaka pa mora biti v teh dneh, da sam misli na habilitacijo na vseučilišču, da se nam ne bo zopet očitalo, da nimamo dosti znanstvenih moči za tak zavod.

Sklepam z gorečo željo, da bi te misli, ki smo jih podali s tem slovenski javnosti, našle v vseh slojih prav živahen odmev in razumevanje. Zahtevati in dobiti visoko šolo, je naša pravica, že toliko in tolikokrat nam zajamčena in priznana na popirju. Visoka šola je prava trdnjava narodnega življenja in izobrazbe, zato ne odnehajmo, dokler se nam je ne podeli.

Iur. Mark Natlačen:

Anarhija na avstrijskih nemških vseučiliščih.

(Po govoru dne 10. januarja na shodu združenega dijaštva v Ljubljani.)

Dogodki na avstrijskih nemških vseučiliščih izza zadnjih mesecev so žalostna priča, kako prevladuje na njih čimdalje bolj popolna anarhija. Prav ona avtonomija vseučilišč, ki naj bi varovala prostost, svobodo znanosti, je danes prava klofuta v obraz pojmu resnične akademične svobode. Avtonomija naših vseučilišč obstoji namreč le v tem, da nemško burševstvo na njih lahko samovoljno gospodari, dočim je nenemško dijaštvo popolnoma brezpravno in vedno izpostavljeno milosti in nemilosti nemških kulturonoscev. V prostorih, posvečenih Muzam, se utrja čimdalje bolj vlada germanskega Donarja.

Mi smo brezpravni. Goste, tujce nas imenujejo Nemci. Bodi temu tako, ali reči pa moramo, da Nemci gostoljubje malo poznajo. Stari Grki so tujca, gosta posebno spoštovali. Gost je bil pod posebnim varstvom najvišjega božanstva — in gorje onemu, ki bi se nad njim pregrešil. — Kako drugače umeva gostoljubnost kulturni nemški narod! Hvaležnosti zahtevajo od nas, da smemo okušati gostoljubnost njihove pesti.

Toda mi tudi nočemo biti gostje. Dokler mora tudi naš narod s svojimi davki vzdrževati ta vseučilišča, ostanejo vseučilišča avstrijska in ne last nemškega naroda in dokler ostanemo pod avstrijsko vlado, se ne pustimo zmerjati na teh zavodih s tujci, gosti, ampak biti hočemo enakovredni in enakopravni člani.

Znani so še dogodki, ki so pred tedni razburjali do skrajnosti Prago in vso Avstrijo in ki še danes niso prišli z dnevnega reda. Vsak trezen človek mora pač obsojati take izgrede. Vprašanje pa je, koga zadene večja krivda: ali onega, ki mirnega soseda draži in izziva, ali onega, ki je priložil nesramnemu izzivaču v velikem razburjenju klofuto? Gotovo prvega. Vsem so nam še v spominu septemberski dogodki. Mirno, brez vsakega namena izzivat, brez slovenskih zastav in trakov je šla 12. septembra slovenska družba v Ptuj. In to mirno družbo je napadla nemška druhal, opljuvala naše ženstvo, pretepala jih in psovala. Praga po svoji legi, zgodovini in prebivalstvu pa gotovo ni manj češko mesto kot je Ptuj nemški. In vendar zahtevajo Nemci, da češki narod ponižno trpi, da izziva nemško burševstvo z izdajskimi frankfurtarskimi trakovi po najbolj obljudenih

praških ulicah. Taka dvojna mera se da razlagati le kot skrajna nacionalna indolenca. Dejstvo pa, da je vlada kakor tudi akademične oblasti nezmožna storiti konec temu izzivanju, ki razburka vso državo in meče razne ministrske kabinete, dokazuje, da vlada na praškem nemškem vseučilišču anarhija. Žalostno je, da odločuje nadutost nemškega naciojnalnega dijaštva usodo države in komandira vladi in parlamentu.

Tako v Pragi, nič boljše na Dunaju.

Dogodki lanske pomladi so nam še dobro v spominu. Tedaj se je bojevalo nemško naciojnarno dijaštvo, združeno z judovskim, kakor tudi vsemi drugimi svobodomiselnimi elementi, proti katoliškemu dijaštvu. Mi smo že takrat vedeli, da se ta nenaravna zveza ne bo dolgo ohranila, a da se je tako kmalu in tako žalostno končala, ne bi bili verjeli. V avli je padla žalitev nemškega naciojnarnca od strani dveh Judov, kar je bil takoj casus belli. Takoj drugi dan so nemški naciojnarnci s silo izrinili judovsko dijaštvo iz avle in isto se je ponovilo tudi še naslednji dan. Judje so nato hoteli dokazati, da dunajsko vseučilišče nikakor ni domena nemške naciojnarne klike in so naslednji dan kljub hudemu mrazu zasedli rampo že ob polu 6. uri zjutraj. Ob 10. je došlo naciojnarno burševstvo, oboroženo z okovanimi palicami, gorjačami in volovskimi žilami. Pomagal ni nič dvojni kordon policije, nasprotnika sta si bila kmalu v laseh. Bil je to prizor, kakor ga še ni bilo na dunajski univerzi dotlej, a policija je vse to mirno gledala — bojevalo se je na rampi, torej po mnenju policije na akademičnih tleh, ki policiji niso dostopna. Besnost boja in krvooločnost nemškega dijaštva dokazuje dejstvo, da so odpeljali z rešilnimi vozovi do 100 dijakov, skoro izključno Judov in da so bile kavarne v bližini naenkrat izpremenjene v lazarete. Ko bi mi Slovenci tako pretepli Nemce v Ljubljani kot so tu nemški naciojnarnci Jude, bi nas postreljalo vojaštvo kot pse, Kmečki fantje, ki se v pijanosti med seboj malo potepejo, dobe zato takoj po nekaj tednov ali celo mesecev zapora, a kaj se je zgodilo tem napadalcem? Deputacija židovskega dijaštva je zahtevala, da rektor uvede preiskavo proti napadalcem in krivce kaznuje. Rektor pa se je salomonsko modro izognil vsem sitnostim. Rekel je: »Pretepi so se vršili na rampi, rampa pa ne spada k akademičnim tlom, zato nimam jaz tu nič govoriti! Obrnite se na policijo!« In res so se obrnili na policijo, a ta je zopet odgovorila, da ne more ničesar storiti, ker so se vršili pretepi na akademičnih tleh, ker rampa da spada k akademičnim tlom. Tako da je bila navada odnekdaj. Na ta način smo dobili na Dunaju nevtralna tla, kamor ne sega nobena oblast, prostor, kjer se lahko vrše brez kazni največji zločini.

Pred tem pretepom so se zbirali naciojnarnci na koridorju juridične fakultete. Tu prideta mimo, gredoč od predavanja dva Italijana. Burši ju ustavijo in vprašajo, sta li Nemca. Ker sta to zanikala, so takoj padli po njih in ju pobili z gorjačami na tla. Odšla sta krvava in raztrgana. Njihova edina krivda je bila, ker nista mogla pritrditi, da sta Nemca.

Ta dogodek je bil preludij nadaljnim izgredom. Italijansko dijaštvo je poslalo rektorju memorandum in izjavilo, da si vsled zadnjih barbarskih

dogodkov ni varno življenja na akademičnih tleh, zato da je prisiljeno prihajati odslej na univerzo oboroženo z revolverji.

Da ta izjava ni bila le šala, ampak da so se Italijani te izjave tudi držali, se je kmalu pokazalo, ko so Italijani demonstrirali v vseučilišni avli za svoje vseučilišče. Dasi so Italijani opetovano izjavili, da demonstracije ne veljajo značaju dunajskega vseučilišča ali rektorju, ampak edinole vladi, ki jih že leta vodi za nos s samimi obljubami, je vendar napadlo do 2000 Nemcev malo peščico Italijanov s palicami in gorjačami, podobnimi cepcem. Dvakrat, trikrat so odbili Italijani nemški napad, dasi se je zgrudil marsikateri v prvi vrsti krvav in raztrgan na tla. Ko so izprevideli Italijani, da je njihovo število le premajhno in da bodo, obkoljeni od dveh strani, vsi občutili kulturo nemške batine, so segli po skrajnem sredstvu: počili so streli, po zraku so švigile kroglice, avlo je napolnil smodnikov dim, anarhija pa je dosegla svoj višek.

Ti streli so dobili kmalu primeren odmev na vseh straneh vseučiliškega življenja. Nacionalcı so takoj zahtevali, da se zapre akademična miza, kjer dobiva večina nenemškega dijaštva za nizko ceno hrano in ki tako omogočuje sto in sto akademikom življenje v tujem mestu. Zatvorili so takoj tisto popoldne tudi vseučilišče in vseučiliško knjižnico, kjer študira dan za dnem po več sto dijakov, ki si ne more nabaviti lastnih dragih knjig. Tako sta naenkrat usahnila vrelca duševne in telesne hrane — začela pa se je zlasti za revnega slovenskega dijaka doba dolgega časa, brezdelja in gladu, ki je že itak njegov navaden kolega. Po posredovanju nekaterih poslancev so menzo zopet otvorili, toda le za en dan. Dasi so Nemci obljubili, da ne bodo več motili menze, niso držali besede.

Bilo je dne 2. decembra, ko je praznovala vsa Avstrija izreden praznik, kakršnega prej še ni praznovala. Vsa prostrana država se je radovala tega dne in povsod so se prirejali luksurijozni obedi in banketi — slovenski dijak je praznoval ta dan tudi na izreden način — z gladom. Že ob poldvanaajstih, ko se menza odpre, je prikorakalo nemško nacionalno dijaštvo — po večini v kulerju in zasedlo vse prostore menze. Nekaj Hrvatov, ki so nič hudega sluteč prišli v menzo, so med psovanjem in zasmehovanjem vrgli na cesto. Zunaj se je zbiralo nenemško dijaštvo in zaman čakalo, da se poljubi buršakom zapustiti menzine prostore. Ponavljali so se burni prizori in bati se je bilo, da se naše dijaštvo tudi poloti sredstva sile po nemškem zgledu in razbije menzo, iz katere so na najnesramnejši način izzivali buršaki skoz okna, toda naše dijaštvo je ohranilo mirno kri.

Šele po dveurnem čakanju odide nemško burševstvo iz menze. Pričakovali smo tedaj, da polovi policija ekscedente in jih aretira, ali zmotili smo se: še špalir jim je napravila, da so mogli oditi nemoteno med slovan-skim dijaštvom pevaje »Die Wacht am Rhein«. Buršaki so zasedli menzo, kar je bilo brez dvoma javno nasilstvo, v društvenih barvah. In vendar ni nastopila niti policija oziroma vlada, niti akademična oblast ne proti posameznim ekscedentom, ne proti društvom, ki so bila v kolerju zastopana — ker se jih pač boji.

Dočim so ostali slovenski visokošolci na Dunaju pri vseh teh nemirih neaktivni, so bili isti v Gradcu po nekvalificirani žalitvi od strani akademične oblasti naravnost izzvani, da posežejo aktivno v ta boj. Komaj se je namreč razkačil dim iz dunajske avle, pa so prišli naenkrat Nemci do prepričanja, da Italijani morajo dobiti svoje vseučilišče, in po raznih dunajskih listih vseh barv je začelo kar deževati člankov, v katerih se je dokazovala upravičenost italijanskega dijaštva do lastnega vseučilišča. Potrebo zagovarjati to zahtevo je začutil tudi dr. Brockhausen, bivši ravnatelj rektorske pisarne na Dunaju. Kot tak je upravljal dolgo let tudi Knaifla in zato vlekel letno po šest Knaiflovih ustanov v znesku 3600 K — torej ne ravno malenkostne drobtinice slovenskega kruha. Pa gospod je začutil potrebo, da se za one tisočake Slovence primerno zahvali in spomnil se je v onem članku v »Neue Freie Presse« tudi slovenskega vseučiliškega vprašanja. Rekel pa je, da Slovenci za lastno vseučilišče še daleč nismo sposobni. Ker se je refrén strelav v vseučiliški avli na Dunaju kmalu čul tudi v Gradcu in se je bilo bati, da pride tudi tu do dejanskih spopadov, je hotel to preprečiti rektor Hildebrand na uprav salomonski način, s tem da je žalil tretjo narodnost, ki se je vedla pri vseh bojih skrajno rezervirano, namreč Slovence. Izrezal je namreč oni članek iz »Neue Freie Presse«, podčrtal z rdečim svinčnikom one Slovence žaljivi stavek in to dal nabitj v vseučiliški avli. Slovansko dijaštvo je nato takoj poslalo deputacijo k rektorju in zahtevalo, da odstrani oni žaljivi pamflet. Ob enem je tudi zahtevalo eno dvorano na vseučilišču za zborovanje slovenskega dijaštva za slovensko vseučilišče. Mimogrede bodi omenjeno, da so v Gradcu in na Dunaju nemškemu dijaštvu vseučiliški prostori za zborovanja vedno na razpolago in ne samo, ko se gre za stanovska dijaška vprašanja, ampak tudi zborovanja »Südmarke« in »Schulvereine« se lahko prosto vrše. Rektor deputaciji ni dal določnega odgovora, ampak naročil ji je, naj pride zopet po treh dneh. Menda je hotel vprašati med tem časom za svet nemško burševstvo. Ko se je deputacija vrnila pred vseučilišče, kjer jo je pričakovalo slovensko dijaštvo, da izve rezultat, je zagnalo nemško dijaštvo huronski krik, da je deputacijo prevpilo. Čula so se najgrša zasramovanja slovenske narodnosti, ki se jih tu ne upamo ponavljati. Naravno, da je vzkipela končno slovenska kri; prišlo je do spopada, kjer je bilo več Slovencev težko ranjenih. V prvih vrstah so se odlikovali seveda sinovi ljubljanskih Nemcev, ki bi morali biti hvaležni, da jedo slovenski kruh. Obležal je nezavesten slovenski dijak in še vedno ni bilo Nemcem dovolj, tudi še nezvestnega so obdelovali s palicami. Posrečilo se je izviti nekemu nemškemu buršaku kol iz rok, s katerim je mahal po slovenskih glavah, in sedaj hranj ta kol »Zarja« v svojem arhivu v trajen in nepobiten dokaz in spomin onega dne. Po teh treh dneh se deputacija res zopet oglasi, a kakšen odgovor dobi! Že oddaleč jih ogovori rektor: »Aha, gospodje, že vem, kaj ste prišli. Zadnjič Vam nisem mogel odgovoriti na vaše zahteve, danes vam pa povem, da vam sploh ne dovoljujem dvorane. Nikar me ne imejte za tako naivnega, da bi vam po

ljubljskih dogodkih prepustil še dvorano za zborovanje!« Deputacija je nato odšla, a ko je prišla v avlo, se je zgodil čin, ki je pač zadostna priča, kakšen barbarizem vlada med nemškim nacijskim dijaštvom. Skočil je buršak k voditelju deputacije in ga udaril po obrazu, da mu je odletel ščipalnik. Pri nekultiviranih indijanskih narodih so poslanstva, deputacije, nedotakljive, a kako drugače pojmujejo mednarodno pravo kulturni nemški nacijski!

Slovensko dijaštvo, po tako brutalnem nastopu nemškega dijaštva do skrajnosti razburjeno, je hotelo prirediti protesten shod, ali v celem Gradcu ni našlo dvorane, kjer bi moglo zborovati. Vsak lastnik se je pač moral bati, da mu nacijsko burševstvo demolira hišo, ako da Slovenec svoje prostore na razpolago. Tako so bili slovenski visokošolci prisiljeni sklicati posamezne shode le po svojih društvih in tam protestirati proti nemškemu terorizmu.

Toda tudi to še ni bilo dovolj indolence. Zahtevali so Nemci tudi od gospodarjev, kjer imajo slovenska društva svoje prostore, da jim odpovedo stanovanje, in ker se jim ni takoj ustreglo, so v temni noči razbili okna pri društvih »Tabor« in »Triglav«, nakar sta bila dotična gospodarja prisiljena društvoma odpovedati stanovanje in ju vreči na cesto. »Zarja« ima slučajno stanovanje precej oddaljeno od vseučilišča, zato menda burševstvo ni zvedelo zanjo. Tako je seglo nemško burševstvo tudi po zadnjem sredstvu, da zlomi moč slovenskega dijaštva, po bojkotu, ki ga sicer vlada povsod drugod kaznuje. Brez stanovanj društva ne morejo obstajati, proti neorganizirani masi, proti dijaštvu se pa ne bo težko boriti.

V takih razmerah živi slovenski visokošolec v tujih mestih. Ni dovolj, da se mora boriti že itak za vsakdanji kruh, nemško dijaštvo mu odreka sploh pravico do življenja v vseučiliških mestih. In v tem boju stoje na strani nemškega dijaštva vse oblasti, akademične, policija in vlada. Rektor dunajskega vseučilišča, ki bi pač moral varovati skrajno objektivnost nasproti vsem narodnostim, je dokumentiral dovolj jasno svoje nacijsko mišljenje in težnje, ko je nabil dne 8. januarja t. l. na črni deski razglas »Siidmarke«, kjer se pozivlja absolvirane juriste nemške narodnosti, da stopijo v službo pri sodiščih v Mariboru in Celju, kažoč na nevarnost, da se dotični uradi poslovenijo. Rektor se je sicer izgovarjal, da je to le razpis ustanov, ali značilno je, da je vlada sploh dovolila ustanovo, ki je po svoji intenciji nič drugega kot agitačno sredstvo proti drugi narodnosti in celo proti eventuelni pravičnosti justične uprave nasproti slovenskim kompetentom: auch wenn es der Justizverwaltung nicht erwünscht wäre. Pri takih razmerah bomo seveda prisiljeni dvomiti tudi o objektivnosti izpravevalnih komisij na nemških vseučiliščih. Zato da pošilja naš narod svoj kapital v nemška mesta, smo vedno izpostavljeni najgršim napadom. Do pol milijona kron roma vsako leto iz slovenskih krajev v vseučiliška mesta in marsikaka nemška mamica in marsikak gostilničar bi bridko občutil, da nas ni več k njim. Mi pa smo zato brezpravni, ne pusti se nas niti pri

učanju, pri mirnem znanstvenem delu nemoteno. Da pri takih razmerah mora trpeti znanstvena izobrazba, da mora v takih okoliščinah hote ali nehote tudi slovenski dijak posiroveti, je umevno. Zato proč s takimi razmerami! Vrnite dostojanstvo našim vseučiliščem! Dajte nam možnost, da more naš narod napredovati, kakor bi rad, dajte nam slovensko vseučilišče v Ljubljano!

Cand. iur. Andrej Veble:

Problem malega naroda.

Slavni češki zgodovinar Palacký je napisal sledeče značilne besede: »Če se je sploh kdaj občutila in priznala potreba izobrazbe in kulture za narode, je to postalo v resnici življensko vprašanje češkega naroda, odkar dobiva življenje vsega človeštva nove oblike vsled iznajdbe in uporabe raznih strojev in lokomotive. Čudovita moč pare in elektrike je dala svetovnim razmeram novo lice; stari mejniki med deželami in narodi padajo vedno bolj; vsi rodovi, vsa plemena človeštva so se med seboj zblížala, dotikajo se in drgnejo drugo ob drugem in samotarji vsakega naroda bodo spadali v bodoče le še v bajni svet. S tem se je vzbudilo med narodi tekmovanje v prej neznani meri. Kdor v tem boju noče tekmovali s svojimi sosedi, ostane majhen in končno neizogibno pogine.« Palacký je slutil veliko nevarnost, ki preti v tem boju malim narodom. Zato pravi: »Ako nočemo ostati mali in ako nočemo poginiti, moramo potrojiti svojo marljivost in delavnost in, kolikor je mogoče, moramo postati enaki drugim narodom, ki so s svojo podjetnostjo podjarmili velike dežele.«

Problem malega naroda! V boju z velikimi, kulturno in gospodarsko močnejšimi sosedi so imeli mali narodi od nekdaj težavno in nevarno stališče. Asimilacijski proces, ki se vrši na gospodarskem polju med gospodarsko močnejšimi in gospodarsko slabejšimi narodi, vpliva z železno doslednostjo tudi na kulturni in narodni razvoj in bati se je, da maloštevilni narodi vsled gospodarske in kulturne premoči svojih sosedov polagoma vtonejo v morju prodirajočega tujstva. Zato je problem malega naroda tako zamotan in tako težaven!

In tak problem malega naroda je tudi naše narodno vprašanje. Malo nas je. Zato moramo napeti vse svoje sile, zbrati moramo vse svoje moči, da zagotovimo obstanek slovenskega naroda. Proti navalom prodirajočega nemštva moramo postaviti organizirano kulturno in gospodarsko delo; kajti v delu je rešitev našega naroda.

Povdarjam kulturno delo! Le tisti narod, ki se odlikuje po visoki izobrazbi, more z uspehom tekmovati z drugimi, močnejšimi narodi na kulturnem in gospodarskem polju. Kultura in ekonomija sta organično,

neločljivo združeni. Narod, ki je kulturno in gospodarsko slab, pogine vsled gmotne bede in — duševne lakote.

Mi pa nočemo poginiti. Naš narod hoče živeti narodno življenje, ki je vredno kulturnega naroda. Zato nam je treba ne-le gospodarskega, ampak tudi duševnega kapitala. Zato zahtevamo slovensko vseučilišče v Ljubljani, ognjišče naše narodne prosvete in znanosti. »Znanost je moč,« je rekel že veliki Anglež Bacon. O resničnosti tega izreka pač nikdo ne dvomi. Kako velikanskega pomena je znanost za razvoj narodne kulture, vidimo ravno pri tistih narodih, ki živijo v ugodnejših političnih in gospodarskih razmerah kot mi, ki imajo že svoja vseučilišča in lahko gojijo znanstveno delo.

Mi še nismo tako srečni; toda korist naše narodne kulture zahteva, da se tudi pri nas začne resno znanstveno delo. Tega nam je krvavo potreba.

Večkrat slišimo trditev in v nemškem časopisju jo čitamo skoraj vsak dan, da slovensko vseučilišče ne bi imelo znanstvene veljave, ampak da bo le bolj vzgajališče slovenskih uradnikov. Neki dunajski profesor se je nekoč izrazil, da se reforma avstrijske pravoslovne vede ne bo dosegla z ustanovitvijo novih slovanskih univerz, ampak samo s tesnejšo oporo na Nemčijo, na nemško pravoslovno znanost. Burši so mu seveda takrat navdušeno ploskali. Toda ta trditev je popolnoma napačna! Zgodovina avstrijske pravoslovne vede nam kaže, da so Slovani zelo veliko storili na polju avstrijske pravoslovne znanosti, v nekaterih panogah celo več kot Nemci. Vzemimo samo avstrijsko privatno pravo! Največji učenjaki v tej stroki so ravno Slovani, n. pr. dr. Randa (Čeh), dr. Krainz (Slovenec), dr. Tille (Poljak). Posebno dr. Randa in dr. Krainz sta si pridobila nevenljivih zaslug za povzdigo avstrijske pravoslovne vede. Tudi slovensko vseučilišče bo imelo veliko naloge, da izpopolnjuje ne-le našo narodno kulturo, narodno znanstvo, ampak znanstvo sploh. In smelo trdim, da se slovenskemu narodu ni treba batj za izborne znanstvene moči in da bo slovensko vseučilišče to nalogo gotovo častno rešilo. Saj je znano, da smo imeli mi Slovenci že do sedaj precejšno število slavnih mož, ki so si pridobili na znanstvenem polju velik ugled in imena nekaterih Slovencev se bliščijo kot svetle zvezde na znanstvenem obnebu.

Koliko reči je še neraziskanih na polju jugoslovanske pravne zgodovine! Kako slabo poznajo avstrijski nemški vseučiliški profesorji naše kulturne in gospodarske razmere na avstrijskem jugu! To je res že poniževalno in sramotno! Ne-le v interesu naše narodne kulture, ampak tudi v interesu vede je, da se ustanovi slovensko vseučilišče v Ljubljani.

Dvoje bo rešilo nas Slovence: Gospodarsko in znanstveno delo.

Dr. Krek:

Naše vseučilišče.

Urednik »Zore« me je naprosil, naj se tudi jaz oglasim v vseučiliški številki našega dijaškega glasila. Rad! Razlogov, ki smo vsi o njih edini, ne morem ponavljati. Opozoriti hočem le na to, da uprav sedanji politički razvoj naše države podaja novo krepko oporo naši zahtevi.

Z aneksijo Bosne in Hercegovine se je pomnožilo število južnih Slovanov skoraj za dva milijona. Državni interes zahteva, da se njihovem kulturnemu razvoju v okviru naše države ustvarijo v vseh ozirih potrebni predpogoji. Vseučilišče stoji tu na prvem mestu. Med kristalizacijske točke južnoslovanskega kulturnega razvoja pa spada tudi Ljubljana. Nočem primerjati; to pa mora priznati vsak trezen človek, da so političke in socialne razmere v Ljubljani gotovo zelo primerne za znanstveno središče vseh plemen na slovanskem jugu. Na umazano konkurenco z Zagrebom nihče ne misli; resna, bratska znanstvena tekma bi pa koristila na obe strani. Globoko sem uverjen, da bi naše vseučilišče zagrebškemu mnogo pomagalo. Čim več prilike imamo, da se razvijejo za znanstveno delo sposobne sile, tem boljše. Ljubljanska tla so takorekoč nevtralna glede na različne smeri in težnje med južnimi Slovani. To more vplivati le dobro. Konsolidirane političke razmere na Kranjskem, veliki gospodarski in kulturni napredek našega naroda in — last not least — demokratski značaj našega javnega življenja ustvarjajo tak temelj za visoko šolo, da ga moremo drugod le malokje najti. Samo po sebi vzklije ob teh razmerah misel, da naj ne bo našega dijaka, ki ne bi vsaj eno polletje študiral v Zagrebu, in ne Hrvata ali Srba, ki ne bi za svoje vseučiliške dobe poizkusil ljubljanskega vseučilišča.

Od politika pričakuje kdo morda tudi pojasnil o delu naših poslancev v tem oziru. O tem pa ne maram pisati, že za to ne, da bi se ne videlo, kot bi hotel braniti naše poslance proti napadom, ki so se čuli na ljubljanskem manifestacijskem shodu. Mirno jih zavračam. Narodna zveza ima, hvala Bogu, toliko zaupanja med našim ljudstvom, da ga tak napad ne omaje. Komur nekatere osebe v nji niso všeč, mu ne morem pomagati. Kdor hoče resno, da se kmalu vresničijo naše želje glede na slovensko vseučilišče, si mora biti svest, da je za to prvi predpogoj edinost vseh sedanjih južno-slovanskih državnih poslancev. Če hoče prej dočakati, da bodo vsi njemu všeč, slobodno mu! Uspešnega dela za vseučilišče pa s tem gotovo ne podpira.

Dr. A. Ušeničnik, prof. bogoslovja v Ljubljani:

Slovensko vseučilišče in bogoslovna fakulteta.

Naprosili ste me, g. urednik, da bi napisal članek »o upravičenosti bogoslovne fakultete«. Ne zamerite, meni se noče. Najprej sem sam profesor bogoslovja v Ljubljani, kjer naj bi se osnovala taka fakulteta, in dejali bi: kaj pa, pro domo! Potem pa — in to je pglavitno — je taka razprava nepotrebna. Nad 500 let že stoluje bogoslovna veda na univerzah, in zoper njo so le omejeni predsodki; boriti se pa proti predsodkom je ne-hvaležno in največkrat brezuspešno delo. Zato le nekaj misli!

Da spada v e r s k a v e d a na univerze, tega menda tudi najnovejši slovenski nasprotniki bogoslovnih fakultet ne taje. Bilo bi vsaj jako čudaško in obenem nazadnjaško. Pravim č u d a š k o. Zakaj n. pr. spada jezikoslovje na univerze? Zato, ker je jezik važna socialno-psihološka tvorba in obenem važen kulturni činitelj. A mogočnejši kulturni činitelj kakor jezik je verstvo. Jezik je pogoj, jezik je posredovavec, recimo tudi nositelj kulture, a verstvo je najvišji činitelj. Kar je idealne vsebine v kulturi, ta je prvotno malone vsa iz verstva, v poznejših dobah, ko se razvijejo tudi druge vede, je vsaj najvišja sinteza iz verstva. Zato bi bilo pač čudaško odrekati ravno vedi o verstvu mesto na univerzah. Bilo bi pa tudi n a z a d n j a š k o. Drugod se ustanavljajo nove stolice za primerjalno verstvo, pri nas bi verstvo gonili z univerz!

Toda, kakor rečeno, verske vede sploh tudi naši modernjaki menda ne zametajo. Ali zametajo v e d o k a t o l i c i z m a? Toda kdor sprejme vedo o verstvu, ne more lahko izločiti posameznih verstev, najmanj pa more izločiti verstvo, ki je ustvarilo najvišjo kulturo, evropsko civilizacijo. Saj da jo je ustvaril katolicizem, recimo kar konkretno, Cerkev, katoliška Cerkev, o tem kulturna zgodovina ne dvomi. Dvom je le o tem, koliko deleža v moderni kulturi ima poleg krščanskih kulturnih principov naturalistični razvoj človeškega duha, zlasti od XVI. stoletja sem.

Morda bi bilo ločiti v katolicizmu dvoje: n a r a v n o in n a d n a r a v n o plat? Kar je naravnih prvin, naravnih tvorb in naravnega razvoja, to bi sodilo na univerzo; izločeno pa naj bi bilo vse, kar se smatra za nadnaravno. Čisto gotovo je, da trezen znanstvenik ne bo izločil katolicizma iz vseučiliških strok, če naj je res dandanašnja univerza — »universitas scientiarum«.¹⁾ Saj sami protestantje — in prav najliberalnejši (n. pr. Harnack) — z vso marljivostjo proučujejo postanek evangelijev, prazgodovino Cerkve, starokrščansko literaturo, zgodovino dogem itd. Tu je torej cela vrsta verskih strok, ki jim gre odlično mesto na vsaki kolikaj univerzalni univerzi! Dodenimo še razvoj liturgij (n. pr. iztočnih, cirilometodijske), zgodovino in razvoj cerkvenega prava, sploh zgodovino Cerkve in razvoj verskega življenja krščanskih narodov! Nikdar nam ne bo jasna psiha evropskih narodov in njihova kultura, če se ne dvigne ta študij.

¹⁾ Zgodovinsko je bila univerza le „universitas nationum“.

Sedaj je to in ono prepuščeno filologom. Toda filolog kot tak nima zadostnega doumevanja za verstvo, da bi mogel prav presoditi in rešiti take probleme. Jasen dokaz za to je n. pr. cirilometodijsko vprašanje. Tu treba poleg filologov specialistov - teologov! A kje naj se razvijejo teološki talenti in teološki specialisti, če jim zapirate vrata visokih učilišč za znanstvo? če jim odrekate neobhodna sredstva, knjižnice in lazno? če jim ubijate s preziranjem veselje za znanstvo? Prav Slovenci imamo zgodovino malo poznano in prav zato malo poznano, ker je slovenska zgodovina vsa pretkana z verskimi idejami in je s sedmimi pečati zapečateni knjiga zgodovinarju, ki ni proučeval življenja in snovanja verske misli, izmed duhovnikov pa je bila le malokomu dana prilika osvojiti si na kaki bogoslovni fakulteti zgodovinsko znanstveno metodo. In sedaj, ko se nudi prilika, da bi dobili doma tako fakulteto in sicer z najmanjšimi žrtvami, naj ravno Slovenci rojaki nasprotujejo?

Korenina predsodkom proti bogoslovni fakulteti je torej morda le strah pred nadnaravnim elementom v krščanstvu? Češ, verska veda je veda, kakor katerakoli druga, dokler priznava naravni zakon razvoja, kakor ga n. pr. priznava moderni protestantizem, toda nj več veda, če si lasti nadnaravni izvor in nespremenljivost, kakor jo lasti svojim dogmam Cerkev; nadnaravno ni in ne more biti predmet vede. Mislim, da sem čisto objektivno povzel jezgro takih nasprotnih pomiselnosti. Toda v teh pomiselnostih je mnogo nesporazuma. Nadnaravno ne more biti predmet vede, pravijo. Seveda ne, če se ne javi in dokler se ne javi. Saj bi tudi o meteorih ničesar ne vedeli, če se ne bi javili; a ko stopijo v zemeljsko ozračje, dobe gotove odnose do znanih nam prirodnih (vsled drgnjenja zažare, imajo gotovo brzino odnosno k brzini zemlje itd.) in tako postanejo predmet znanstva. Nekaj podobnega je z nadnaravnim. Ko se nadnaravno pojavi, ko stopi v sfero človeškega uma, dobi gotove odnose z naravnimi resnicami in tako postane v tem oziru predmet človeškega spoznanja. Na teh odnosih, ki jih imajo dogme z naravnimi resnicami in z ozirom na naravne resnice tudi med seboj, pa se snuje dogmatična veda. Kdor je ukaželen in se vtopi n. pr. v teološko Summo sv. Tomaža Akvinskoga, bo videl, kako veličasten znanstveni teološki sistem je zgradil ta veliki mislec na temelju krščanskih dogem. Tudi nič ne de, če so dogme v svoji bitnosti neizpremenljive; radi tega ni nemogoč razvoj. Saj so tudi prvi principi človeškega uma neizpremenljivi, a kakšen razvoj nam nudijo človeške vede! Razvoj ni v tem, da bi se resnice bitno izpremetale, da bi neresnica postala resnica in resnica neresnica, razvoj je v spoznanju. Spoznanje je bolj ali manj popolno, bolj ali manj obsežno, bolj ali manj globoko, bolj ali manj enotno, skratka bolj ali manj analitično in sintetično.

Teološkim vedam torej ni mogoče odrekati pravice do mesta na univerzah. Le dogmatični vedi se zdi omajano stališče, ko mnogi moderni nadnaravno sploh zametajo. In tu je res po mojem mnenju zadnji vir vsega nasprotovanja proti teološkim fakultetam — negacija nadnaravnega.

Ampak mnogi moderni še niso vsi ljudje in negacija še ni dokaz! Dogmatična veda najprej tudi pozitivno dokazuje dejstvo bogojavljenja in sicer z istimi znanstvenimi kriteriji, ki služijo drugim svetnim vedam. Zato je vsako aprioristično tajeenje krščanskega razodetja neznanstveno! Poleg tega pa so moderne univerze mesta načelne svobode, torej more biti tudi za milijone katoličanov svobodno tolmačiti svoje nazarje, kakor tolmačijo hegelianci ali darwinisti ali verwornisti svoje!

Meni se zdi edino poštena taka beseda, kakor jo je izustil liberalno-protestantovski berlinski vseučiliški prof. A. Harnack¹⁾: »Nekateri med nami« — tako pravi — »mislijo, da bi bilo treba katoliške teološke fakultete izločiti iz univerz. Jaz tej misli ne morem pritegniti. Kjer se toliko pošteno dela, kakor sedaj na katoliških fakultetah — dokazal sem to v govoru o protestantizmu in katolicizmu —, tam nismo upravičeni zapirati delavcem vrat univerz . . . Med protestanti je seveda jako razširjena sumnja, da katoliški teologi ne morejo biti zares prepričani o svojih podstavah (dogmah), toda to je čisto neupravičen predsodek. Poznam učenjake izredne bistroumnosti in nenavadnega znanja, ki so skaltotrdno prepričani, da je le rimsko-katoliška cerkev Kristusova cerkev in papež Kristusov namestnik. Za Cerkev so pripravljene iti skozi ogenj, zanjo pripravljene vse pretrpeti, tudi posmeh znanstvenih prijateljev! Kdor tega ne more umeti, naj išče krivdo sam v sebi; zakaj on ni doumel, kaj se pravi pripadati organizmu, ki hoče biti organizem nravnega in dobrega, kar je za neštete še vedno v resnici, ozganizem, ki obsega človeštvo in je skoraj tako star kakor naše letoštetje. Če prenašamo na univerzah veleitete, idiosinkracije in slepe dogme ter jih le z orožjem duha pobijamo, moramo biti pač vsaj toliko strpni tudi nasproti katoliškim predsodkom. Katoliške teološke fakultete spadajo torej vsekako na univerze, če profesorji le pošteno mislijo, pa naj tudi imajo o Cerkvi in papeštvu tiste misli, kakor jih zahteva vatikanski zbor!«

Tako govori prvak moderne liberalne protestantovske teologije, ki so mu kajpada katoliške dogme le predsodki, a umeje, da bi bila grda krivica poštenim katoliškim miselcem zapirati vrata univerz. Kakšna krivica bi bila to še le s stališča tistih »neštetih«, ki so jim dogme vse kaj drugega kakor predsodek, ki so jim dogme klice, ki je iz njih vzkliklo, kar ima najboljšega in najlepšega moderna kultura, in ki iz njih še vedno klije najlepši altruizem, prva socialna sila, ki more rešiti človeštvo, heroizem krščanske ljubezni. Če so univerze središča znanstva, teologija je znanost: če so ognjišča kulture, teologija je prvo ognjišče kulture!

¹⁾ V „Internationale Wochenschrift“. Herausgeg. von Dr. Paul Hinneberg (Berlin), II (1908). Nr. 9, str. 259 sl.

Fr. Trdan:

Bogoslovec in vseučilišče.

Slovensko vseučilišče bi naj bilo nekako ognjišče, kjer bi se gojilo in osredotočevalo kulturno-znanstveno delo slovenskega ozemlja. Če ima ta ideja kak pomen, mora biti ta, da služi zvezi skupnih interesov, organizmu, ki teži po enotnem smotru — po iskanju resnice. Ena fakulteta ne sme izključevati druge, eno znanstveno delo ne ovirati drugega. Le v harmonični centralizaciji posameznih strok dosega vseučiliški študij svoj vzvišeni smoter, ki je, podajanje neke splošne, a temeljite strokovne izobrazbe. Sama strokovna izobrazba ne zadostuje. Spremenjene družabne razmere imajo tudi spremenjene družabne zahteve.

Razmere bogoslovca so dandanes tudi drugačne kakor so bile pred leti. V zadnjem času je bogoslovska znanost zelo narasla. K študiju stroge teološke tvarine so pristopile razne profane vede, kakor sociologija i. dr. Duh časa jih zahteva. Današnja družba pričakuje od bogoslovca izvežbanega delavca za cerkev, narod in državo. To trojno nalogo more bogoslovec le tedaj dobro vršiti, ako ima na razpolago vsa ona sredstva, ki so zmožna njegove duševne moči razvijati v harmoničnem sorazmerju. Dolžnost do dela pa rodi pravico do pomožnih sredstev.

Res je: lokalne in provincialne bogoslovnice umevajo duha časa. V semenišču se bogoslovcu nudi ugodna prilika, da se poglobi v bogoslovske znanosti in seznani tudi s svetnimi disciplinami. Ampak res je tudi, da lokalno semenišče ne more dati bogoslovcu one vsestranske izobrazbe, ki mu jo na vseučilišču podaje teološka fakulteta. Glavni razlog zato je pomanjkanje pomožnih učnih sredstev. V svrhu vsestranske izobrazbe bogoslovcu primanjkuje potrebnih znanstvenih virov. A če po raznih težkočah iz višjih znanostnih središč dobi kako znamenito delo, je že mora vrniti v času, ko se je komaj seznanil z znanstveno metodo. So semenišča tudi v slovenskem ozemlju, ki se lahko ponašajo s starostjo in bogatim knjižničnim blagom, ki pa kljub tem prednostim ne morejo bogoslovcu dati onega splošnega znanja, ki si ga more prisvojiti v središču znanosti, na univerzah. Književno blago lokalnih semenišč je bolj enostransko, meri v prvi vrsti na bogoslovsko stroko. Drugače je na univerzi. Posamezne vseučiliške fakultete tvorijo organično celoto, ki skrbi za poedine ude. Učni pripomočki posameznih fakultet postanejo potom knjižničnega posredovanja obča last akademičnih državljanov. Na ta način se ustreza obema: bogoslovcu in lajiku. Po dovoljenju je obema odprta pot v medsebojno knjižnico, seminar in slušavnico — kakor se to večkrat dogaja na popolnem vseučilišču. Taki pomožni činitelji posredujejo поближе spoznanje poedinih strok in priganjajo bogoslovca k nekaki duševni tekmi v posameznih profanih vedah. Tudi lajik-akademik ima tako priliko, seznaniti se z vsakokratnim sodobnim stanjem teološke znanosti, da v religioznih in cerkvenih stvareh ne kaže nevednosti, ki je včasih značilna za sicer sloveče moze.

Eden predsodkov, ki se ga nekateri iz razumništva kar nočejo otresti, je krivo očitane, da bogoslovec premalo dela. Skušnja govori nasprotno. Zgodovina slovenskih semenšč bo s ponosom zabeležila navdušeno kulturno znanstveno gibanje, ki se je v slovenskih semenščih pojavilo zlasti v zadnjih desetletjih. Razne publikacije iz semenšč, katerim kritika ni odrekala znanstvene vrednosti, pričajo, da bogoslovec marljivo dela, a da pogreša tudi ožjega stika z univerzo.

Naštete praktične razloge, ki upravičeno tirjajo teološko fakulteto na slovenskem vseučilišču, podpira zgodovinska tradicija.

Na slovenskem književnem polju se je v zadnjem času pojavilo veselo znamenje. Bolj ko kdaj je znova oživila misel po vzajemnem znanstvenem delu. Načelo: vsi za enega, eden za vse, naj bi postalo življenjski princip slovenske znanstvene organizacije. Uvaževanja vredne so trezne misli, ki jih je zapisal v let. »Slovanu« str. 19 marljivi in ugledni dr. Fr. Ilešič. »Toliko pa je itak poudariti, da načeloma in namenoma iz prave znanstvene organizacije ni izključiti nobene stroke, tudi n. pr. ne prava in filozofije, kakor je bilo čitati.« V poročilu o dosedanjem stanju našega znanstvenega dela, ki ga je po vsebini in strokah pregledno razdelil, tudi teologije ne izključuje. Bogoslovje prišteva v filozofski razred. In to je edino prava pot.

Kdor ima količkaj vpogleda v prošlost slovenskega naroda in mu ne narekujejo sodbe predsodki, se mora ukloniti dejstvu, da je s postankom, razvojem in napredkom slovenske književnosti v tesni, organski zvezi sodelovanje slovenske duhovščine. Neutajljiva resnica je, da je z oranjem slovenske književne ledine pričela slovenska duhovščina. Pisec tega stavka nikakor tu ne misli v prvi vrsti na tako oboževanega Trubarja. Ko se pojasni doba prihoda in razvoja bogomištva v slovenskem ozemlju, bode znova vztelo tudi pereče vprašanje o početniku slovenske književnosti.

Slovenska duhovščina je v kulturnem, socialnem in političnem oziru vedno stala na strani ljudstva. V interesu ljudstva je svoj glas dvigala zoper privilegirane nemške veljake, zatiravce ubožnih slovenskih kolenov. »Edini stan razumništva, ki je čutil z narodom, je bila nižja duhovščina . . . Največ se je mladina naučila v nedeljski šoli, ki je bila slovenska.« (Dr. Dragotin Lončar: Politično življenje Slovencev, 3; 1906.) Ne tajim: dogajale so se tudi izjeme, a te so izvečine izvirale iz pomanjkanja slovenske duhovščine. Nepristranska zgodovina šteje slovensko duhovščino med prve probuditelje slovenske narodne zavesti. Zaradi pičlo odmerjenega prostora naj le znamenitejše može iz novejše dobe navedem. Slovečemu Martinu Slomšku so očitali panslavizem. Matija Majár in Andrej Einspieler sta »kot skala sredi razburkanega morja stala na Koroškem«. Ljubljanskega škofa dr. Jan. Pogačarja so nazivali slovenskega Strossmayerja.

To so le odlomki vplivnega dela slovenske duhovščine na širokem narodnem polju. Duhovščina je zidala, ni podirala slovenske kulturne

zgradbe; podpirala je književna podjetja s svetom in dejanjem. V »Slovenski Matici« sami je v prvem desetletju njenega obstoja največ gmotnih in intelektualnih delavcev bilo iz duhovskih krogov. Število sotrudnikov duhovnikov bi se bilo gotovo podvojilo, ako bi jim bila dana možnost, vsestransko razvijati svoje duševne moči in se poglobiti v stroke, ki so v ozki zvezi s teologijo.

Kaj dokazujejo navedena dejstva? Da ima bogoslovec isto pravico boriti se in dobiti teološko fakulteto, kakor pravnik, filozof, medicinec. Odrekati slovenskemu bogoslovcu na slovenskem vseučilišču eksistenčno pravo, se pravi, ugrabiti in iztrgati mu sredstva, ki naj udelejšvijo njegov ideal — izpopolnjenje vsestranske duševne izobrazbe. Kdor se upira slovenski teološki fakulteti, ovira razvoj organizmu slovenskega naroda, za čigar prospeh si je tudi duhovščina pridobila nevenljivih zaslug. Ali potemtakem morejo protesti proti slovenski teološki fakulteti privreti iz pravega domoljubja? Kdor presoja s stališča glasno govorečih dejstev vseučiliško vprašanje, se ne bo upiral, ampak z veseljem pozdravil na slovenskem vseučilišču tudi teološko fakulteto. V času, ko se na vseh krajih dragega slovenskega ozemlja teži po skupnem, vzajemnem delu na političnem, gospodarskem, socialnem in znanstvenem polju, naj ne odločujejo predsodki in strast. V borbi za slovensko vseučilišče mora vse Slovence družiti zakon pravičnosti, ki ga krepko podpira tudi sijajna zgodovinska tradicija!

M. B.:

Vseučilišče in ženska mladina.

Letošnje leto so bile prvič inmatrlikulirane dijakinje na berlinskem vseučilišču, kot prva hči znanega cerkvenega zgodovinarja Harnacka. Znani filozof Stumpf, sedanji rektor, je v nagovoru opozarjal na važnost trenutka, stisnil roko kot akademičnim državlankam. S tem da je doseglo žensko gibanje enega izmed svojih ciljev, pravi pomen tega dogodka pa odkrije bodočnost.

S tem gibanjem se je zastavilo moderno žensko vprašanje kot del socialnega. Kot teoretično vprašanje ima nalogo, označiti stališče ženske v moderni družbi in določiti smer ter meje ženskemu gibanju, da ne postane kvarno celi družbi. Po svoji praktični strani pa izkuša udelejšviti vsa stremijenja, ki morejo koristiti temu delu človeštva in človeštvu samemu.

»Veda je sila«, to čutimo danes bolj kot kdaj prej; čim urneje se povspenja svet do vedno višje kulture, tem večje zahteve se stavijo na znanje posamnika, ki noče v tej borbi za obstoj omagati. Moderni družabni red pa je med te borilce potisnil tudi cele trume žena, ki ne najdejo naravnega torišča svojemu delovanju v ozkem krogu družine. Ta socialni položaj jih sili stopiti v konkurenco z moškimi močmi, posledica tega je stremljenje za potrebno izobrazbo na eni strani, za politično enakopravnostjo na drugi strani.

A padli bi v zmote materialističnega svetovnega naziranja, če bi prezrli tudi drug, dušesloven razlog teženju po višji izobrazbi: tudi ženski je vrojeno stremljenje za resnico, tudi ona hoče prodreti v globine, ki nam jih odgrinja premišljanje narave in našega bivanja.

Tretji razlog tiči v splošnem duševnem stremljenju družbe. Mož in žena se medsebojno izpopolnjujeta in srečna dosmrtna zveza more temeljiti le na harmoniji obeh. Ako je pa le moškemu odprta pot do vedno večje izobrazbe, tedaj se razlika med obema večja, s tem se oddaljujeta drug od drugega. Posledica tega bi bila, da moški prezirljivo zre na žensko, jo smatra le za roditeljico svojih otrok, ne pa za svojo družico.

Ženska je bistven del rodbine, rodbina je klica družbe, zato vsebuje istiniti duševni napredek družbe tudi duševni napredek ženske.

O tehtnosti razlogov za višjo izobrazbo ženstva menda nihče ne bo dvomil.

Ali smo upravičeni odrekati ženstvu pravico do najvišje izobrazbe, do iste, katero sreblje moški na vseučilišču?

S stališča morale ni mogoče omejevati ženskam te pravice. Merodajno je le vprašanje, ali so ženske sposobne za vseučiliški študij?

Duševno življenje obeh spolov je različno. Kot vobče priznано smemo trditi: ženska ima iste zmožnosti kakor moški, le nekatere so bolj razvite, druge manj. Ženska ostreje opazuje. Ker je njeno čutnožitje živahnejše, igra tudi domišljija večjo vlogo, pod tem pa trpi abstraktno mišljenje. Med tem ko se tako moški lažje poglubi v problem, ga na vse strani razkroji in preišče, ima ženska prednost intuicije, nezavestno često zadene pravo. O njej veljajo zlasti T. Peschove besede: »Sehr oft trifft unbewußte Ahnung, ein natürlicher Takt leichter das Richtige, als bewußte Reflexion...« Kakor pa moškemu ne manjka intuicije, tako tudi ženska ni brez zmožnosti, tvoriti splošne pojme in abstraktne misli. Načelo vsega vzgojeslovja pa je: izredne prirojene zmožnosti gojiti z vso vnemo, a manjših ne zanemarjati, temveč jih dati v službo prvim. Zato duševnost ženske ne izključuje od najvišjih študijev, temveč jih le disponira za nekatere predmete bolj, za druge manj. Tako n. pr. bo vedno malo učenjakinj, modroslovk itd. Iz izkušnje vem, da pri abstraktnih modroslovnih vajah nobena ženska dolgo ne zdrži. Pač pa polni krasni spol dvorane, kjer se predava o umetnosti, literaturi, o verstvu, naravoslovju, o zgodovinskih in socijalnih vprašanjih, kjer se popularno razlaga modroslovje.

Isti razlogi za širšo izobrazbo ženstva obstojajo tudi pri nas, zato je tudi s tega ozira pozdraviti vseučilišče. Univerza dá strokovno izobrazbo za gotove stanove. Juridična fakulteta v tem oziru sicer ne bo posebnega pomena, pač pa modroslovna in medicinska. Ne vemo, ali jih dobimo v doglednem času ali ne, a naša zahteva mora to ostati vedno. Mislim, da se ne motim, ako trdim, da bo do nadaljnjih uspehi o vseučiliščnem vprašanju odvisni v jakim meri od tega, kako življenjsko silo bo javljala pravna fakulteta. Vsekakor bo pa vseučilišče ugodno vplivalo na razvoj srednjega šolstva, tudi ženskega. S tem bo pa rastla potreba po izpopolnitvi univerze, ker bodo naše narodne sile tudi sicer vedno jačje, bomo mogli doseči popolno vseučilišče.

Teološka in pravna fakulteta pa ne bosta smeli biti zavoda za dresiranje uradnikov, ampak morali bosta dati slušateljem splošno izobrazbo. Vseučilišče mora biti ona tajna sila, ki giblje narodovo prosveto, mora biti solnce, ki po svojih gojencih in neposredno vžiga v ljudstvu plamen domorodne ljubezni in pravega umevanja življenja. Na univerzi bodo morala biti predavanja, ki bodo dala vseučiliški mladini trden pravec za privatno javno življenje, jih uvajala v socialno in narodno delo. Predvsem mislim tu na modroslovna predavanja. Zahtevali bomo in to bo za nami ponavljalo slovensko ljudstvo: na slovenskem vseučilišču gre stolica krščanski filozofiji. Redno naj bi se vršila dalje predavanja iz sociologije, politične zgodovine in prava, v kolikor ga mora poznati vsak izobraženec. Zlasti taka predavanja morejo koristiti našemu ženstvu, verska in socialna naobrazba ženske je dandanes pogoj slovenske prihodnosti.

Ako bi gojilo vseučilišče tako modroslovje, kot ga je v Pragi za Masarykovih časov, potem ne bo slovenskega naroda dika, temveč poguba. Najmanj pa bi mogli takemu zavodu zaupati slovenske hčere.

Nasprotniki so se vrgli z vso silo na ženski naraščaj, da ga otrujejo. Kako naj dekleta, prožeta z nekaterimi zmedenimi modroslovnimi pojmi, delajo za prospeh ljudstva, čegar najsvetejših in nedotakljivih svetinj ne spoštujejo?

Slovensko ljudstvo je katoliško, v katolištvu je resnica; ako torej služi vseučilišče slovenskemu ljudstvu, služi resnici in narodu, to je pa njegov namen.

S slovenskim vseučiliščem bo vzkliła v nas samozavest, ne bo nas več tlačila mučna misel, da smo kulturno od tujcev odvisni. Vstale bodo med našimi ženami Slovenke, ki bodo napovedale boj nemškutarjenju in med svojimi sovrstnicami vnemale ljubav do Slovenstva.

Doslej so čitale ženske iz ljudstva običajno le bogoljubne in leposlovne knjige in liste. Nujno pa je potreba zanesti v najširše ženske sloje politično in socialno naobrazbo. Pozabiti ne smemo, da je dejal svetí oče Pij X. dunajčanki Kamili Theimer leta 1906 izrecno, da mora ženska indirektno vplivati na politiko, s tem, da vpliva na moža. Tega ji pa ni mogoče storiti, če ne ve, zakaj se gre. Misliti nam je pa tudi na to, da prej ali slej dobé ženske, vsaj neodvisne, kolikortoliko političnih pravic.

Ženske tvorijo dandanes tudi že pri nas lastne stanove, njih interesi zahtevajo organizacijo. Ta pa zahteva veliko dela in vodstva, ki se mu uklonijo člani organizacije. To more pa biti izmed žensk le ona, ki s svojo izobrazbo nadkriljuje ostale, razumeva njih težnje in ima hkrati srce zanje. Takih ženâ pričakujemo od vseučilišča.

Socialno vprašanje je vprašanje človeštva, čegar bistveni del je ženstvo. Zato ga mora reševati tudi ženska. V to je pa treba izobrazbe, poznati je treba ideje, ki človeštvo gibljejo. Ženska v obili meri tvori javno mnenje, zato ga lahko tudi izpreminja. Krščanska ideja pravičnosti daje vsakemu svoje, vsi smo sinovi istega Boga, rojstvo dá vsem iste pravice. V družbi pa to ni tako. Ženske najvišje izobrazbe in boljših stanov naj dejansko kažejo pravo demokratičnost, zamislijo naj konsekvence iz načela: vsak ima isto pravico do življenja, kdor ima, mora dati drugemu, ki je gladen! Stopijo naj na čelo onim, ki hočejo lajšati trpljenje in bedo! To bode cvet slovenskega ženstva!

Čim bolj bo pa ženstvo izobraženo, na tem višjo stopinjo se bo dvignilo tudi družabno življenje. Značilna se mi zdi tu izjava enega najduhovitejših dunajskih vseučiliških profesorjev: »Früher bekam ich tatsächlich sehr oft Kopfschmerzen, wenn ich einem Jour meiner Freundin beiwohnte, ich mußte den Liebenswürdigen spielen und Komplimente machen; wenn ich diese Pflicht erfüllt hatte, zog ich mich gern zurück; jetzt kann ich mit den Frauen, die ich da treffe, reden wie mit Männern, ich strenge mich im Gespräche nicht an, denn ich bewege mich in den gewohnten Assoziationen.« (Frauen-Rundschau, X., 1908.)

Napisal sem te vrstice tudi z namenom, opozoriti naše somišljenice na pomen izobrazbe in njihovo nalogo o socialnem življenju.

Morda kdo poreče: to je preidealna slika, nemogoča. Idealna je, a ne nemogoča. Zahteva idealizma od profesorjev, od slušateljic in slušateljev, zahteva neustrašenega navdušenja, napora in truda. Za narodno in socialno delo v tem obsegu pa daje moči le ona misel, ki jo je Požrtvovalnost sama prinesla na svet, to je krščanska misel. V znamenju te misli moramo začeti že sedaj združevati žensko učečo se mladino, da izpopolnjuje naše delo . . . Kakor se iz naših vrst poraja katoliška inteligenca, tako naj nam vzgoji bodoče vseučilišče sobojevnice, ki bodo šle v svojem delokrogu »na delo krščansko!«

Josip Stuller (Krakov):

O stališču Poljakov in poljskega akadem. dijaštva do slov. vseučiliškega vprašanja.

Kdo je pisal o Ameriki, dokler je še ni odkril Kolumb? Odgovor je lahek: Nikdo. Kajti nič težjega ni, kakor pisati o stvareh, ki jih ni. Skoro v nič bolj prijetnem položaju se je nahajal pisec tega sestavka, ko je dobil nalogo, pojasniti stališče poljskega dijaštva in Poljakov sploh napram slovenskemu vseučiliškemu vprašanju! Ne enemu izmed navdušenih patriotov v domovini se bo čudna zdela ta trditev. Kako je vendar mogoče, da bi k tako aktualnemu vprašanju, ki kot eminentno kulturno vprašanje, ne pretresa samo do kosti in mozga cele Slovenije, ampak odmeva še dalje po celem slovanskem jugu, ampak celo v Italijo in še daleč tja za Dunaj, — Poljaki ne zmignili niti z ramami, kaj šele, da bi zavzeli kako odločno stališče pro ali contra? Saj vendar ni to največje kulturno vprašanje samih Slovencev, ampak celega slovanskega juga, dà, lahko rečemo splošno slovansko vprašanje, če uvažujemo pomen slovenske univerze v Ljubljani za slovanstvo?!

In vkljub vsem tem začudenjem — je moja trditev v momentani indiferentnosti Poljakov napram slovenskemu vseučiliškemu vprašanju čista, gola in — žalostna resnica. Ako še konstatiram fakt, da smo temu krivi Slovenci sami, bi lahko končal poglavje o stališču Poljakov do slovenske univerze in naredil piko.

Toda važni vzroki me silijo, da govorim dalje. Kajti dobro vem, da še mnogo Slovencev živi v starem predsodku, da Poljaki še zmerom stoje na takozvanem vsepoljskem-šovinistiškem stališču ter se ne brigajo za noben drugi slovanski narod, ampak poznajo samo sebe in blagor svojega naroda, misel obnovitve nekdanjega kraljestva, z eno besedo, da so gluhi za vsako slovansko vzajemnost, bodisi kulturno, bodisi politično. Kdor bi tako sodil, je prespal razvoj slovanske ideje najmanj za deset let. — Pri-

znam, da so bili Poljaki kdaj taki, a danes so elementi nasprotni zblížanju do bratskih slovanskih narodov v veliki manjšini.

Najmočnejša politična stranka, takozvana narodna demokracija, ki smo jo Slovenci navadno imeli za vsepoljsko, je ravno zadnji čas padla v krizo in se razlomila na dve strani. Manjšina, t. j. šovinisti, nasprotni vsaki slovanski vzajemnosti, se je odcepila ob koncu preteklega leta in ustanovila zase šovinistično-nacionalno strujo takozvanih frondistov. Ti so proti vsaki slovanski vzajemnosti. Nasprotno pa je večina narodnih demokratov sprejela misel zblížanja do drugih slovanskih narodov.

Nasprotni vzajemnosti slovanski so poleg frondistov izrecno le še socialisti, ki stoje pod vplivom internacionalne »Svobodne Misli«, izvirajoče iz berolinskih framazonskih lož in katero med Poljaki razširja mesečnik znanega kritika Feldmanna »Krytyka«.

Takozvani »napredni demokratje«, ki so pa izrecno krakowska stranka in katerih glasilo je dnevnik »Nowa Reforma«, se kažejo napram slovanski ideji indiferentne. Tudi konservatisti niso naravnost nasprotniki slovanski ideji, nova, a sveža krščansko-socijalna stranka pa jo naravnost podpira.

Iz vsega tega je razvidno, da je večina Poljakov vsprejela misel slovanske vzajemnosti in da bi v resnem slučaju večina Poljakov potegnila z nami. Da, o tem niti dvomiti ne smemo. Še celo več. Če pomislimo, da vsi Poljaki brez razlike strank od nekdašnje stališče ravnopravnosti vseh narodov monarhije, smemo biti prepričani, da ga ne najdemo Poljaka, ki bi glasoval, če bi se dalo plebiscitu, proti slovenski univerzi v Ljubljani.

Vendar so ta izvajanja čisto problematična, ki jih izpeljujem le iz gotovih tez. Danes ne morem še reči, kakšno je stališče Poljakov napram slovenskemu vseučiliškemu vprašanju, ampak kvečjemu, kakšno bi bilo? Naj se nikdo ne čudi. Tu v Krakovem smo vsaj za tri mesece za vami v domovini. Dočim tam dosega slovensko vseučiliško vprašanje svoj višek, je tu stopilo komaj v prvi štadij. Kajti isto kar velja o stališču političnih strank oziroma časopisja, velja tudi o stališču poljskega dijaštva. Posebno še, kar se tiče dijaštva, moram izreči približno sodbo le o krakovskem dijaštvu, dočim iz lvovske univerze nimam prav nobenih vesti. Dozdevno bi tam preje naletel na odpor, ker je šovinizem večji in so si z Rusini v nasprotju radi rusinske univerze.

Vprašanje je sedaj, kdo je temu kriv, da še niso Poljaki zavzeli do danes jasnega in odločnega stališča o vprašanju slovenskega vseučilišča? Morda — Rusini, ker se Poljaki boje, da če bi manifestirali za slovensko univerzo, bi konsekvantno morali manifestirati tudi za rusinsko? Ne, Poljaki niso temu krivi — ker noben Poljak ne ugovarja samostojni rusinski univerzi, — še manj so krivi Rusini, — vsa krivda pade na Slovence same. Kako to?

V Krakovem obstoja že več let sem »Slovanski klub«, ki se živo zanima za Jugoslovane, posebno pa še za Slovence. V njem delujejo najboljše in najvplivnejše močje, znanstveniki in politiki, kakor gg. dr. Koneczny, vseučiliški profesor dr. Zdziechowski, dr. Grabowski itd. Glasilo tega kluba »Świat Słowiański«, ki ga spretno urejuje dr. Koneczny, je v svojih petih letnikih prinesel že mnogo zelo dobrih študij iz političnega, etnografičnega, znanstvenega in narodnega polja Slovencev. V teku teh let si je »Świat Słowiański« (»Slovanski Svet«) pridobil med Poljaki tako velik vpliv, da se javno mnenje in politični časopisi v vseslovenskih vprašanjih ravnaajo vedno po njegovih načelih.

»Świat Słowiański« je tudi precej, ko je stopilo slovensko vseučiliško vprašanje zopet na dnevni red, takoj posvetil temu največjo pozornost in

bil pripravljen vse storiti v pomoč Slovincem v dosego najvišje kulturne inštitucije. In tako se je že pred leti obrnil urednik »Świata Śl.«, dr. Koneczny, na profesorja Murka v Gradcu s prošnjo, naj napiše članek o razvoju slovenskega vseučiliškega vprašanja za ta list. A profesor Murko je po stari navadi odgovoril, **da za take reči nima časa**. Dr. Koneczny je bil začuden in si je mislil: no, če se tako zelo poklican faktor, kakor vseučiliški profesor, ne briga za slovensko vseučiliško vprašanje, potem pomagaj Bog Slovincem, jaz jim ne morem.

Dr. Koneczny je dobro vedel, kako velikega pomena bi bil tak znanstven spis umeščen v »Światu Ślowiańskiem« za akcijo o slovenski univerzi. Poljaki bi bili že davno dobro poučeni o upravičenosti naših zahtev in v naši sveti vojni bi se bili že davno brezdvomno potrojile vrste bojevnikov. Toda, stori komu dobro — če sam noče.

Dr. Koneczny je še enkrat poskusil svojo srečo. Ko je jeseni preteklega leta obenem z italijanskim vseučiliškim vprašanjem prišlo zopet i slovensko na površje, se je obrnil drugič na ugledno slovensko osebo z enako prošnjo. Dotični gospod je bil toliko boljši, da je zanesljivo obljubil do 10. januarja t. l. poslati na uredništvo »S. S.« aktualno razpravo o slovenskem vseučiliškem vprašanju — a toliko slabši, da je dano besedo snedel. Dr. Koneczny je čakal, prihranil prostor — a čakal je zaman. Urgiral je zadnji dan termina z ekspresnim pismom — a niti odgovora ni dobil. Bil je razočaran.

Da, res, Slovenci smo podobni onemu človeku, ki se je vrgel v vodo, se začel potapljati in klicati na pomoč. Ko pa so prihiteli rešitelji, se je nalašč zopet spustil pod vodo. Bil je sam kriv svoje smrti, ker je vlekel ljudi za nos.

Dotični gospod gotovo ni pomislil, kakšne slabe posledice bo imela neizpolnjena beseda. Ako bi bil vposlal do 10. januarja t. l. dotično razpravo, bi bila izšla še v februarjevi številki »Świata Ślowiańskiego«, v časopisih bi se bila vnela debata o tem — kakor vedno pri takih aktualnih člankih »Sw. Śl.« — javno mnenje, posebno dijaštvo bi bilo zavzelo svoje stališče — in to bi bila prva podstava, da bi bilo prišlo do splošnega akademičnega shoda na tukajšnji univerzi. Dijaštvo bi bilo nedvomno manifestovalo za našo sveto zahtevo, in mi bi imeli danes en močan adut več pri naši težki igri.

Do stvari pa, ki je še ne poznamo, ne moremo zavzeti nikakega stališča, če se nočemo bojevati z mlino na veter. Tako je tudi danes s stališčem Poljakov napram slovenski univerzi. Toda krivi niso prav nič Poljaki — Slovenci primimo sami sebe za ušesa.

Rekli boste, kaj pa politično časopisje? Kaj se je moralo vendarle pisati o tem? Naravnost ignorirali vendar niso tega gibanja? Brez ozira na to, da je vsa tukajšnja žurnalistika pred vsem provincijalnega značaja, in da ima z izjemo »Głosu Narodu«, ¹⁾ jako slabo organizirano korespondenco, je pač obžalovanja in obsojanja vredna indiferentnost, kakoršno sta pokazala glavna tukajšnja dnevnik, konservativni »Czas« in napredno-demokratska »Nowa Reforma« do akcije za slovensko univerzo. Šla sta popolnoma v sled z nemško-nacionalnim dunajskim in graškim časopisom. Konstatirala sta popolnoma na kratko in z največjo mlačnostjo to, kar so na dolgo in široko vpili nemški časniki, namreč: da so ta in ta dan Slovenci v Gradcu in na Dunaju demonstrirali za slovensko univerzo v Ljubljani, da so bili tu in tam tepeni, da so proti laški univerzi v Trstu, pa nič več. Nobenega protesta proti blatenju in

¹⁾ »Głos Narodu« je glasilo mlade krščansko soc. stranke v Galiciji.

poniževanju slovenske kulture in narodne časti po dunajskem in graškem rektorju, proti blatenju in hujskanju »Presse« in graških časopisov, nobena protesta proti laški univerzi v Trstu ni bilo čitati. Kratko, za našo stvar se niso prav nič zavzeli. Edino krščansko-socijalni »Głos Narodu« je živo protestiral in pisal kakor slovenski dnevnik.

Krivda ne pade tu na slabšo voljo, ampak na popolno nevednost o teh stvareh. Če bi pa bila došla o pravem času dotična razprava, bi se bila stvar brez dvoma zasukala drugače, nam v korist.

Rekel bo kdo, zakaj pa vidva Slovence, ki študirata v Krakovu nista nič storila v tem oziru? To bi se pošteno motil. Še v decembru sva se s tovarišem Moletom obrnila na najmočnejše akademično društvo, narodno-demokratsko »Zjednoczenie« (470 članov) z vprašanjem, če bi društvo hotelo povzeti inicijativo, da se v začetku februarja t. l. priredi splošni akademični shod proti nasilstvom »buršev« in za slovensko univerzo v Ljubljani. Društvo se je izreklo za to, in po našem načrtu bi se bil ta shod vršil baš te dni. Situacija bi bila danes popolnoma drugačna. Danes bi lahko poročal o stališču, ki ga je zavzelo poljsko dijaštvo napram slovenski univerzi. Za »Zjednoczeniem« (470 članov) bi šlo namreč tudi katoliško akademično društvo »Polonia« (60 članov) in Marijanska kongregacija (130 članov). Ta društva sama bi že na shodu imela večino in bi zlomila eventualni odpor socialistov, naprednih demokratov in židov.

Ali shoda o stvari, o kateri nikdo nič ne vé, ni mogoče sklicati kar čez noč. Ker »Swiat Sl.« ni mogel objaviti dotične razprave, moramo sedaj nastopiti drugo pot. S tovarišem Moletom bova po več društvih tekom tega meseca predavala o slovenskem vseučiliščnem vprašanju, da pripraviva javno mnenje na to in mogoče — toda stvar še ni gotova — da se v začetku marca vrši omenjeni splošni akademični shod. Vsled lastne indolence smo za cel mesec prepozni. Za danes moremo konstatirati le dejstvo: Poljsko akademično dijaštvo v Krakovu kaže v vprašanju slovenske univerze v Ljubljani odkrite simpatije za nas, jasnega in odločnega stališča pa dosedaj še ni zavzelo, ker ni bilo danih pogojev za to.

Nazadnje se hočem dotakniti še enega velikega vprašanja: a) Ali morejo misliti bodoči kandidati slovenske vseučiliške stolice v Ljubljani na habilitacijo na krakovski, odnosno na lvovski univerzi? b) Ali bi se dala pod kakimi pogoji vpeljati na tukajšnji univerzi slovenska predavanja za slučaj, da bi bilo zadostno število slovenskih slušateljev? Na obe vprašanji lahko odgovorim: **da**. Iz verodostojnega vira sem dobil naslednje informacije: Dober poznavatelj razmer na vseučilišču in v profesorskem kolegiju mi je garantiral, da bi proti habilitaciji Slovencev na tukajšnji univerzi profesorski kolegij ne imel najmanjšega ugovora. Pogoj bi seveda bil, da bi kandidati predavali v poljskem jeziku.

Tudi na drugo vprašanje sem dobil pozitiven odgovor. Seveda bi bil tu prvi pogoj zadostno število slovenskih slušateljev, vsaj kakih 200. O pogojih, ki bi jih stavil senat, pač danes še ne moremo govoriti. Zadeva je še prezgodnja in preveč problematična. Vendar naj Slovenci resno začnejo razmišljati o tem načrtu!

Dokler bova študirala v Krakovu samo dva Slovence, je pač neumestno sanjati o tem. Tovariši, od vas je odvisna cela zadeva! Pri tej priliki moram zopet ponavljati staro pesem, naj se slovenski akademiki že vendar enkrat obrnejo v Krakov, mesto v Prago, ako hočejo študirati

na slovanskem vseučilišču. Da se jim bo tu boljše godilo, kot na Dunaju in v Gradcu in najbrže celo boljši kot v Pragi, tega mi menda ni treba zopet dokazovati. Kar se tiče habilitacije in posebno pa vpeljave slovenskih stolic, sem prepričan, da bi se vse to dalo najpreje in najlažje izvesti v Krakovu. Tako čisto enonarodnostne univerze ni nobene v Avstriji, kot tu. Dočim divjajo v Pragi in Lvovu vedno nacionalni boji, in bi se v Pragi¹⁾ in Lvovu takoj zbal utrakvizacije in bi se brez dvoma upirali s stališča, da bi vseučilišče na ta način izgubilo čisto naroden značaj, tu ta zapreka ne pride v poštev. Nasprotovati bi utegnili le Judje, ki že sedaj zahtevajo nekaj hebrejskih stolic za-se. Toda, da bi Poljaki radi tega, ker bi za nas provizorično ustanovili nekaj slovenskih stolic, kapitulirali pred Judi, se ni bati. Tako velikega strahu Poljaki pred Judi še nimajo!

¹⁾ Glede Prage je pisec napačno poučen. Nasprotno nam dokazuje govor odstopajočega rektorja praškega češkega vseučilišča ob priliki inavguracije sedanjega. Op. ur.

Dr. Leop. Lénard:

Poljske visoke šole in Slovenci.

Slovenskega vseučilišča še ne bo tako kmalu, pa če bi se tudi ustanovila v Ljubljani v doglednem času pravna fakulteta, bo še vedno obstajala potreba, da gredo nadarjenejši in bolj stremljivi dijaki v svet na tuje visoke šole. Ne dvomim, da imamo moči še dovolj, da ustanovimo in vzdržimo v Ljubljani pravno in bogoslovno fakulteto, morda bi se dala ustanoviti tudi modroslovna. Toda naše vseučilišče ne bo moglo odkrivati novih horizontov na poljih znanosti in izobrazbe, ampak se bo moralo nasloniti na že obstoječe razmere in bo po svojem duhu eno izmed manjših nemških vseučilišč, samo da se bo predavalo v slovenskem jeziku.

Nastane pa vprašanje, kaj storiti, dokler nimamo v Ljubljani vseučilišča, in tudi, če dobimo lastno vseučilišče, kaj storiti, da se kolikor mogoče postavimo kulturno na lastne noge?

Razmere na nemških vseučiliščih postajajo za Slovence vedno težavnejše in so postale že naravnost nemogoče. Isti profesorji, ki imajo pri izkušnji odločiti nad osodo slovenskega dijaka, simpatizujejo z napadi nemških buršev na slovenske dijake! Pri takih razmerah seveda ni upati na pravičnost, kaj šele na dobrohotnost od njihove strani.

Neprijetno, kot na vseučilišču, je tudi življenje slovenskega dijaka zunaj šole. Zvez nima nobenih, živeti mora ali v svojem društvu ali pa v gostilni in v kavarni. To vpliva gotovo slabo na razvoj naše kulture. Do zadnjih časov so se dijaki kakor tako vzdržali v teh razmerah, odslej se je pa zaojstrilo tako, da bodo prisiljeni iskati novih potov.

Poleg nemških vseučilišč pridejo za Slovence v poštev še slovanska vseučilišča v Pragi, v Krakovem in v Lvovem.

Najprej, in to že pred leti, se je obrnil tok slovenskega dijaštva v Prago. To je povsem naravno. S Čehi smo imeli že od nekdanj živahnejše stike, z njimi smo tudi lažje našli neke skupne strune: nasprotje do Nemcev, frazo o »vzajemnosti slovanski«, simpatije k Rusiji itd.

S Poljaki smo imeli manj stikov. Tudi to je razumljivo. Poljaki se čutijo kot »državen narod«. Pri nas je narodnost bolj etnografičen pojem, pri Poljaki pa političen. Torej je naravno, da jih je, zlasti dokler so še bolj živi bili med njimi državopoljski ideali, simpatija bolj vlekla k držav-

nim narodom: Francozom, Angležem itd. Včasih so pod »narodnost« razumeli bolj politično, kot etnično enoto in ta pojem se je pri Poljakihi, ki so res do ne tako davnih časov tvorili samostojno državo, dolgo obdržal. Pri njih se je reklo n. pr.: Jaz sem gente Ruthenus, natione Prolonus.«

Dalje nas je ločila od Poljakov politika.

Mi smo očitali Poljakom, da se ne čutijo Slovane, so sebičneži, neznačajneži, »slovanski Francozje«, na zunaj gladki, toda neodkritosrčni. Mi smo gledali z nekakim pomilovanjem na nizko kulturo njihovega ljudstva in dežele, na »gospodstvo šlahte« itd. Z druge strani so pa Poljaki gledali izpod čela na nas »nedržavne narode«, ni se jim zdelo vredno, da bi nas bližje spoznali, glavni greh pa, katerega so nam očitali, je bil »moskalofilstvo«.

Veliko je bilo tu nesporazumljenj, ki so nastala iz nepoznanja razmer na obeh straneh. Priznati je tudi treba, da smo deloma zaslužili očitania, »moskalofilstva«, dasiravno je to bilo bolj delo posameznih fantastov, kot naroda. Na vsak način smo tu zagrešili z našo lahkomišelnostjo.

Da pa Poljaki niso proti Nemcem v Avstriji nastopali vedno v prvih vrstah z drugimi Slovani, zlasti Čehi in Slovenci, je vzrok v čisto posebnem političnem položaju Poljakov.

Vsa politika češka ali slovenska se rešuje v cislitvanski polovici avstro-ogrske monarhije. Torej se vse politične misli Čehov ali Slovencev vrte okrog našega državnega zbora in naših deželnih zborov.

Pri Poljakihi pa ni tako.

Galicija je zanje le majhen kos naroda, kakor za nas beneški ali prekmurski Slovenci. Njihovo težišče je poljsko kraljestvo, ki se nahaja pod rusko vlado. Poljaki delajo gotovo v korist celega Slovanstva, če skušajo na Ruskem privedi do pravnih in rednih razmer in streti vpliv nemški, boré se tudi proti nemštvu junaško in obupno na Pruskem. Toda zato potrebujejo kolikor toliko opora v Avstriji.

Na drugi strani pa tudi ni res, da Poljaki v Avstriji ne pomagajo Slovanom. Ali niso ravno oni pomogli streti nemški centralizem? Ali ne ovirajo konsekvntno, da se v Avstriji ne ustvari nemška vlada? Meni se zdi, da smo mi premalo poznali in razumeli poljsko politiko, ter jo prehitro obsojali.

Razna taka nesporazumljenja so bila vzrok, da stiki naši s Poljaki doslej niso bili ožji in da so naši dijaki raje zahajali v Prago, kot na Poljsko.

In vendar sem jaz prepričan, da bi obiskovanje poljskih vseučilišč za nas bilo lahko koristno v marsikaterem oziru.

Praga nam ni dala nobenih posebnih misli in idej. Morda edino pozitivno, kar smo dobili iz Prage, je »Svobodna misel« in »Masarikovstvo«. To so samo pabrki nekega že davno zastarelega francosko-angleškega buržoazijskega liberalizma. Naša doba nikakor ni usposobljena za take vrste verski fanatizem. Radi tega je a priori izključeno, da bi to gibanje rodilo pri nas kakoršnekoli pozitivne uspehe.

Drugega nam pa Praga doslej ni dala. Kulturno življenje, ki jo preveva, je tako splošno evropsko, da nima razven slovanskega govora in napisov nobenega posebnega slovanskega značaja.

Jaz sem prepričan, da bi za razvoj našega družabnega življenja in kulture, našega političnega mišljenja in idejne vsebine bilo večjega pomena obiskovanje poljskih vseučilišč.

Tu bi se dijaki lažje naučili one družabne kulture, katere med nami žalibog še tako često primanjkuje, stare slovanske tradicije bi gotovo

dobro vplivale na duha naše mladine, zlasti, če so tako žive in silne, kakor pri Poljaki.

Zlasti se mi pa zdi, da bi zveze s poljsko mladino v eni stvari dobro vplivale na našo: na širjenje idealizma.

Meni se zdi, da najbolj pogubno za našo prihodnost in najtemnejša stran našega življenja je stalno in rapidno padanje idealnega mišljenja in stremljenja med našim narodom. Prebirajte stare letnike »Novic« ali »Drobtinic«. Našli boste včasih mnenja, ki vas bodo posilila na smeh, toda eno vas bo osupnilo: Kakšna sila idealizma, koliko ognjevitnega čustvovanja in visokoletnega mišljenja odseva včasih iz pisave. Kam je vse to izpuhtelo?

Poljaki so že po svoji naravi entuziastičen narod, polni idealizma, tako da jim večkrat zmanjka razuma in se dajo voditi samo od čustva in navdušenja. Po razpadu poljskega kraljestva so ponesrečeni poizkusi obnoviti svojo domovino, še bolj povečali to stran poljskega duha.

Naši mladini bi gotovo ne škodovalo, ako bi stiki s Poljaki dignili v njej idealizem in navdušenje, kakor bi tudi Poljakom ne škodovalo, ako bi bolj trezno gledali v življenje.

J. P.:

Radikalci vsi na krov!¹⁾

Moto: Warum in die Ferne schweifen,
das Gute liegt so nah!

Vseučiliško vprašanje je zopet aktualno. Popolnoma prav, a prava pa ni sedanja taktika slovenskega dijaštva v vseučiliških mestih. Radikalno dijaštvo kliče: »Vsi v Prago!«, hoteč tam osrediti vse slovensko dijaštvo in tako prenesti vseučiliško slovensko vprašanje v zlato Prago. Ne bomo se prerekali, iz katerih idealnih vzrokov naj bi se zbrala vsa slovenska akademična mladež ravno v tem mestu. Splošno opomnimo, da samo iz idealnih vzrokov gotovo ne: agitacija za Prago kot središče slovenskega visokošolskega vprašanja ima skoro gotovo precej sebično-strankarskih motivov. Zelo dvomimo, da bi se dalo večino slovenskega dijaštva zbrati v Pragi. Dunaj kot središče države, Knafel in pa skoro še enkrat večja bližina domovine ter tradicije: to vleče glavno maso na Dunaj. Tudi Gradec bo ostal kot bližji slovenski zemlji, zlasti Spodnji Štajerski, tudi v bodoče zatočišče mnogim slovenskim akademikom. Naravno in umevno za tega, ki pozna razmere. Tudi Krakov postane kmalu mesto, ki bo dobilo slovensko akademično mladino. Že letos pa se občutno čuti, kaj se pravi, če je slovenska akademična mladina razdeljena na tri mesta: Ali je resna, sistematična in smotrena agitacija za slovensko vseučilišče mogoča in končno tudi uspehe obetajoča, če je slovensko dijaštvo tako razmetano, da nikjer ne spravi na manifestacijski shod preko 200 slovenskih akademikov?! Pomislimo še, da jih precej biva v domovini, ko ni cvenka za vseučiliščni študij!

Smo torej mnenja, da je za resno akcijo glede vseučilišča najnujnejše, da se slovensko dijaštvo čimbolj osredotoči na enem ali vsaj v dveh vseučili-

¹⁾ Naj se vname replika pro in contra, da si izprašamo vest!

liščnih mestih. V katerih? Odločno: na Dunaju, pred vsem pa v Gradcu! Ne primite se za glave! Ni tako abotno: v Gradcu je najlepša prilika, da dokažemo Nemcem *ad oculos*, kako potrebno je slovensko vseučilišče. **Sami** naj v bodoče prosijo in žele, da dobimo svoje vseučiliško središče v Ljubljani. Italijani so pokazali pot: zistematično delo z rabukami na dveh krajih, Dunaju in Gradcu, so prisilili nemško javnost, da je stala pred aut-aut. Uverjeni smo, da je za Slovence stališče še ugodnejše. Italijani so bili docela odtrgani od svojega naroda, Slovenci pa smo v Gradcu v neposredni bližini in vednem stiku z domovino. Opora je torej izdatnejša, in to tembolj, ker je v Gradcu do 20.000 Slovencev ali še več, poleg tega pa od leta do leta dohaja vedno več Slovencev iz slovenskih zemlja. Ako bi torej tu sloven. vseučiliščna mladež pričela z neumornim **narodnim** delom in izpeljala tekom let tako krvavo potrebno organizacijo graških slovenskih nižjih slojev, zlasti delavstva in služkinj, razvila v najširšem obsegu podrobno delo ob slovensko-nemški meji, potem bi Nemci gotovo sami uvideli, kako velika neprevidnost je, da kriče proti slovenskemu vseučilišču v Ljubljani. A že to, da bi se zbralo na graškem vseučilišču lepo število slovenskih akademikov, najboljše da **večina**, ki bi z neumorno agitacijo na vseučilišču vedno razburjala nacionalno nemško graško občinstvo, zlasti pa buršem znala vračati milo za drago, kar bi ji lažje bilo, nego, recimo, danes, ko v Gradcu ni niti 100 slov. akademikov — po zaslugi najnovejše agitacije za Prago, — bi povzročilo na graškem vseučilišču veliko krizo, ki bi končno morala odločiti za — slovensko vseučilišče v Ljubljani. **Prisiliti Nemce, da se udado, to bodi načelo** bodoči akciji za slovensko vseučilišče. Italijani so to znali doseči, Slovenci nismo rojeni za vstrajno, zistematično delo in velike žrtve, dasi smo včasih tako radikalni, da si upamo na zborovanjih po § 2. sklepati najodločnejše resolucije, potem pa v odločivnem trenutku iskati varno zavetje za pečjo svojih znancev. Vemo sicer, da bi bili taki nastopi v Gradcu združeni z brezprimernimi žrtvami, toda če hočemo res doseči vseučilišče, in sicer z najradikalnejšimi sredstvi, — ne samo z obstrukcijo v državnem zboru, kot hočejo radikalni desperadi, — ampak z lastno silo slovenske visokošolske falange v Gradcu, **potem pa, slovenski akademiki na delo in v največjem številu v Gradec!** Tu naj se prične boj do skrajnosti, če se ga upa izvojevati radikalna slovenska omladina! Neprimerno lažji je res boj za slovensko vseučilišče n. pr. v Pragi kot pa v Gradcu, a radikalec se ne boji kolov, ker zna tudi radikalno udariti. Ali pa mogoče — ne?! Odkrito: želimo si močne falange v Gradcu, ki bi v zvezi z drugimi Slovani v Gradcu tvorila močno bojno četo 500 do 600 neustrašenih bojnikov in nastopala radikalno ofenzivno, a kot se nam zdi, slovensko dijaštvo za to nima danes smisla in niti — poguma. **V Gradec torej, kdor hoče postati narodni mučenik, a tudi neustrašen bork in prosvetnik!**

Quid radicalis unus, quid tres?
Trecenti simus et plus!

Qui vidit res deliberatque.

»Slovenska dijaška zveza« na delu za slovensko vseučilišče. Med zadnjimi božičnimi počitnicami so predavali sledeči tovariši na raznih shodih in po izobraževalnih društvih v prilog slovenskega vseučilišča: tov. iur. Vebler dne 1. januarja v Kapelah pri Brežicah o pomenu izobrazbe in šolstva s posebnim ozirom na slovensko vseučilišče; — tov. iur. Sedej dne 6. januarja na shodu Kmečke zveze za cerkljanski okraj o slovenskih vseučiliških potrebah; — tov. exp. acad. Munih na shodu Kmečke zveze za tolminski okraj pri sv. Luciji o pravicah Slovencev do lastnega vseučilišča in tovariš iur. Kemperle o razmerah na naših vseučiliščih; tov. iur. Natlačen na shodu K. Z. za Belokrajino v Črnomlju o razmerah na naših vseučiliščih in tov. iur. Malnerič o zgodovini vseučiliškega vprašanja in pomenu slovenskega vseučilišča; — tov. iur. Mohorič v Katol. slov. izobraž. društvu na Besnici o potrebi slovenskega vseučilišča; — tov. phil. Gruden na Vojškem o razmerah slov. dijaštva na nemških vseučiliščih in slov. vseučiliškem vprašanju; — tov. phil. Trdan na javnem ljudskem shodu v Ribnici o razmerah na dunajskem vseučilišču in pomenu slovenskega vseučilišča; — tov. iur. Adlešič na javnem ljudskem shodu v Adlešičih o razmerah na nemških vseučiliščih in gospodarskem ter kulturnem pomenu slovenskega vseučilišča; — tov. phil. Puntar v Katol. slov. izobraž. društvu v Gorenjem Logatcu in v Katol. slov. izobraž. društvu v Dolenjem Logatcu o slovenskem vseučiliškem vprašanju; — tov. iur. Ilc na protest. shodu v Ribnici o graškem vseučilišču in Slovencih in na protestnem shodu v Sodražici o avstrijskih univerzah in naših zahtevah; — tov. med. Kramberger v mladeniški zvezi pri Sv. Lenartu v Slov. Goricah o septemberskih dogodkih in stališču Slovanov na avstrijskih univerzah; — tov. iur. Megušar na javnem shodu v Selcih o razmerah na avstrijskih nemških vseučiliščih in slovenskem vseučilišču — tov. iur. Jož. Basaj na Suhi o slovenskem vseučilišču.

Shod za vseučilišče na Dunaju dne 27. januarja 1909.

Slovensko vseučiliško vprašanje je stopilo z vladno predlogo o italijanski pravni fakulteti na Dunaju v nov stadij: stopilo je pod barometrsko ničlo. Zakaj vlada se ni doteknila ob tej priliki tega vprašanja z najmanjšo besedico.

Naravno je, da smo morali — če le kdo — slovenski akademiki na Dunaju protestirati proti takim vladnim korakom. Slovenski dijaški vseučiliščni odsek¹⁾ je sklical zato dne 27. prosinca shod po § 2, na katerem naj bi dijaštvo zavzelo svoje stališče proti vladi. Treba je bilo to označiti našim državnim poslancem, ki jim ne more biti vseeno, kakšno mnenje zastopamo v tem, ravno za nas tako vitalnem vprašanju.

Tozadevno delo so si razdelila vsa tri tukajšna akademična društva sporazumno. Shod je otvoril g. Viktor Peterlin (Sava), za predsednika je bil izvoljen g. Mirko Božič (Danica), referiral je pa g. Mirko Černič (Slovenija). Shod so posetili štirje gg. državni poslanci.

Referent se je baval najprej z vladno predlogo o italijanski fakulteti na Dunaju. Pri tem je konstatiral, da se je vlada v svojo sramoto udala strelom v avli in neopravičenim zahtevam Italije. Sicer je pa ta predloga v bistvu pogrešena, ker bi bila po nji italijanska fakulteta pravzaprav utrakvistična; nosi kal novim zapletkom v sebi — Slovenci bi se nikdar ne zadovoljili s čem podobnim.

Važnejši kot te slabe strani predloge je pa za nas način, kako jo je vlada utemeljevala. Štirje razlogi, da govore za njo: 1. tudi Italijani imajo pravico, da se izšolajo v svojem jeziku, 2. treba je italijanskega uradništva, 3. stvar je v interesu Italijanov in 4. tudi v interesu države.

Če si ogledamo prvo točko, moramo reči, da smo mi narod tretje vrste — po vladnem naziranju. Kajti Italijanom se prizna vsaj pravica do šol v lastnem jeziku, imajo tudi to ugodnost, da lahko polagajo v Gradcu izpite v materinščini, nam pa ne dá niti zadosti ljudskih šol. — Kar se tiče potrebe

¹⁾ Ta vseučil. odsek se je razšel kmalu po tem shodu, ker je napredno dijaštvo proti temu, da se zahteva tudi bogoslovna fakulteta. S tem je skupno delo zopet onemogočeno. Op. ur.

italijanskega uradništva je že dr. Ribač omenil, da sta na celem Primorskem le dva okraja italijanska, drugi pa so mešani ali slovenski in hrvaški. Nepri- merno večja bi bila tedaj po zdravi logiki potreba slovenskih uradnikov, zlasti še, ker bi brez težkoč mogli uradovati tudi hrvaško. — Pa vsaj vladi ni za dejansko potrebo, gre se ji le zato, da se ne zameri zvesti zaveznici Italiji, dasi si upa ta tako neverjetno drzno utikati se v naše interne zadeve.

Če pomislimo, s kakim ponosom se sklicujejo Italijani sami na svojo staro- davno kulturo, dalje da stoji v resnici za njimi cela Italija z vsemi kulturnimi sredstvi, se ne moremo načuditi brezprimerni dalekovidnosti vladini, ki ne uvidi, da bi bilo vseučilišče potemtakem za nas precej bolj v interesu, kot pa je za Italijane; saj nam nedostaja celo ljudskih šol, kaj šele srednjih.

In slednjič da bi bilo v interesu države italijansko vseučilišče? Če že nočemo tega zanikati — tudi to bi se dalo prav lahko — moramo vendar reči, da bi bilo vsekakor bolj v interesu države, če bi podpirala lojalne Slovence, ki so ji že tolikrat pokazali svojo zvestobo — kakor se vidi, brez uspeha! — kot pa laško iredento.

In če pripozna vlada 700.000 Italijanom pravico in potrebo lastnega vse- učilišča, ali ni potem brezprimerna krivičnost, da prezre 3 in pol milijona Jugo- slovanov samo v totranski polovici. No, vlada nam rajše drugače dokumentira svojo naklonjenost. Namesto, da bi nas podpirala, dela korake, ki morejo razburiti cel slovenski narod; saj so zapisani neizbrisno v naši zgodovini septembarski dogodki, imenovanje Belarja dež. šolskim nadzornikom itd. In potem hiti zavijati oči, če tudi pri nas, ki smo sicer tako mirni, enkrat zavre, prekipi . . .

Osvetlimo svojo zahtevo še z druge strani. Naše životarjenje na nemških vseučiliščih je bedno. Predstavimo si le to anarhijo na njih, nastope raznih rektorjev, dejstvo, da nas mečejo na brutalen način iz stanovanj, da nas hočejo celo izstradati, pa moramo reči, da je mera polna.

Zadnji čas je že, da se otresemo neznosnega nemškega jeroštva. Treba nam je dobiti uradniškega materiala, da izpeljemo to. Nemci uvidevajo to, zato pa skušajo kolikor mogoče preprečiti in ovirati uresničenje te zahteve: na drugih visokih šolah nam delajo vse mogoče neprilike, slovenskih nam pa ne dajo.

Znano je tudi, da ravno nemško dijaštvo ne more konkurirati s slovenskim, ker jim branijo razne častite tradicije, da bi se posvetili res študijam. Slovenski dijak pa, že iz mladega navajen dela in pomanjkanja, skuša z vstrajnostjo in marljivostjo dokončati hitro študije.

Koliko se izgubi sedaj naših abiturientov, ki ne gredo v teologijo ali na univerzo radi slabih gmotnih razmer, po raznih pisarnah. Nikdar ne morejo postati kaj več, so takorekoč izgubljen naroden kapital. Z ustanovitvijo našega vseučilišča bi se to zelo izpremenilo.

Ali nadalje, kakšne težave z nemščino bodo čakale naše abituriente, ko bomo imeli srednje šole slovenske, ob vstopu na visoke šole.

Nato utemeljuje govornik resolucije. Apelira končno na poslance: v nji- hovih rokah je sedaj odločitev tega, za nas tako vitalnega vprašanja, od njih je odvisno, ali bo vlada res šla zopet tako preko nas . . .

Gosp. državni poslanec Hribar upa, da bodo naši poslanci izpeljali strogi junktim med našo in italijansko fakulteto; dobiti morajo najmanj ustavopravno zagotovitev celega vseučilišča. Sicer smo pa mi veliko na slabšem kot Italijani, ki jim je bil znani čin diktiran iz Rima; saj stoji za njimi Italija. Proti nam bi se v podobnem slučaju postopalo z največjo krutostjo. Zato pa naj ravnajo slovenski dijaki v sporazumu s svojimi poslanci, da ne spravijo v nevarnost kake ekzistence kakšnega dijaka.

Sicer pa je vedno več upanja, ker notranje priprave vrlo napredujejo.

Končno govori še g. dr. Ribač, ki se pridružuje mnenju predgovornika, češ, da je treba upoštevati tudi starejše, treznomisleče politike. Razloži motive, zakaj vlada protežira Italijane in pribije sramoten poraz avstrijske politike, ki je kapitulirala — v tem oziru pred Rimom.

Slednjič polemizira proti izjavi dr. Concija v »Trentinu«, naj bi se majhni narodi ne ovirali eden drugega, češ, naj nam oni ugođe v naših najprimitivnejših

zahtevah po šolstvu, potem jim pa lahko podamo roko. Konstatira še važno izjavo oficioznega »Fremdenblatta« v prilog primorskim Slovencem; veseli ga, da je vlada dokumentirala to pred celo javnostjo.

Shod je sprejel soglasno sledeče resolucije:

Slovensko akademično dijaštvo na Dunaju, zbrano na shodu dné 27. prosinca 1909:

1. ogorčeno protestira proti vladni nameri, rešiti italijansko vseučiliško vprašanje, ne da bi istočasno ugodila tudi slovenskim vseučiliškim zahtevam;

2. izjavlja, da ne bo prej mirovalo, dokler se ne ustanovi popolnoma slovensko vseučilišče v Ljubljani. Za sedaj pa zahteva, da vlada takoj spolni sledeči minimum upravičenih zahtev:

a) da takoj ustanovi popolno pravno fakulteto v Ljubljani;

b) da kot provizorij popolnega slovenskega vseučilišča v Ljubljani s takojšno ustanovitvijo štipendij omogoči pridnim in talentiranim slovenskim dijakom popolnoma posvetiti se svoji stroki, da se tako usposobijo za profesorska mesta na slovenskem vseučilišču v Ljubljani;

c) da reši slovensko dijaštvo neprijaznega Dunaja in Gradca s tem, da prizna študije in izpite na zagrebškem vseučilišču ter izpopolni vseučilišče v Pragi in Zagrebu z onimi stolicami, ki so potrebne, da tam dosežejo naši dijaki popolno usposobljenost za državne službe;

3. prosi in roti slovenske in slovanske poslance, da na noben način ne pripuste na dnevni red razprave o italijanski pravni fakulteti, dokler vlada ne ugotovi vsaj onim zgoraj omenjenim minimalnim zahtevam. L. S.

Najmanjša vseučilišča na svetu. Da število slovenskih vseučiliščnikov čezinčez zadostuje tudi za popolno vseučilišče, je najlepši dokaz dejstvo, da obstoja po vseučiliški statistiki za l. 1907/08 nič manj kot 23 vseučilišč na celem svetu, ki imajo manjše število slušateljev, kakor bi jih bilo lahko v Ljubljani precej prvo leto, ko bi se ustanovilo vseučilišče. Slovenskih vseučiliščnikov je bilo l. 1907/08 do 600 (580 do 600). Pri domačem vseučilišču pa bi ne prišli v poštev samo ti, ki so že danes v stanu študirati na visoki šoli, bodisi, da so od doma dosti premožni, bodisi, da je njihov pogum tisti kapital, ki jih vzdržuje, ampak tudi tisti, ki danes posedajo po raznih advokatskih in drugih pisarnah, tisti, ki se danes po maturi posveté učiteljskemu in vojaškemu stanu (jih je sicer malo, a nekaj vendar), in marsikdo, ki gre tako sedaj k pošti ali železnici, bi potem ne šel. Tako dobimo že znatno višje število. Pozabiti pa ne smemo, da pride pri ljubljanskem vseučilišču v poštev tudi najmanj sto bogoslovcev. Tako, da za popolno vseučilišče lahko računamo okoli 700 dijakov. Samo juristov je bilo v zadnjem tečaju okoli 350 in če k tem prištejemo bogoslovce, dobimo že za bogoslovsko in pravno fakulteto nad 400 slušateljev. V naslednjem hočemo podati samo, koliko in katera vseučilišča v Evropi imajo manj kakor 600 slušateljev, katero število bi bilo po našem mnenju v Ljubljani, če bi bilo vseučilišče popolno, nekako povprečno. Oziral se pa nisem na takozvane samostojne fakultete (seveda bi jih tu polno dobil, ki bi ne dosegale števila 400), ker mi ne zahtevamo kake samostojne fakultete, ampak je naš končni cilj vedno in mora biti vedno, popolno vseučilišče.

Sledé tista evropska vseučilišča, ki imajo manj kakor 600 slušateljev: 1. Florenca 529 slušateljev, 2. Camerino (It.) 510, 3. Macerata (It.) 478, 4. Modena (It.) 476, 5. Perugia okoli 350, 6. Besançon 327, 7. Ferrara 318, 8. Urbino 297, 9. Clermont-Ferrand (Fr.) 293, 10. Stockholm 287, 11. Angers (Fr. kat. vseuč.) 270, 12. Sassari (Sard. 1906/07) 239, 13. Siena okoli 235, 14. Cagliari 218, 15. Amsterdam (svobodno vseučilišče, 1906/07) 210 slušateljev. — Najmanjši vseučilišči na svetu pa sta bili leta 1907/08: Worcester (U. St. N. A.) s 76 slušatelji in Bêirut (v Siriji) z 80 do 90 slušatelji. Frst.